

Layout časopisu se sociální, kulturní a politickou tematikou

Eva Kolovrátková

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Ústav reklamní fotografie a grafiky
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eva KOLOVRÁTKOVÁ**
Osobní číslo: **K09068**
Studijní program: **B 8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimedia a design – Grafický design**

Téma práce: **Layout časopisu se sociální, kulturní a politickou tematikou**

Zásady pro vypracování:

Rozsah teoretické práce minimálně 25 stran + přílohy, odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony viz Směrnice rektora č. 15/2010) ve formátu PDF na 1 ks CD (DVD) nosiče, dále odevzdat 2 kusy výtisků elektronické podoby práce a 1 výtisk graficky zpracované bakalářské práce, která má volnější grafickou podobu.

1. Teoretická část:

Boj s politickými, kulturními a sociálními problémy v historii i současnosti světového umění

2. Praktická část:

Časopis, který prezentuje boj světového umění s aktuálními problémy; vlastní kampaň

Dále na samostatném nosiči CD-ROM odevzdejte v minimálním počtu 10 kusů obrazovou dokumentaci praktické části závěrečné práce pro využití v publikacích FMK. Formát pro bitmapové podklady: JPEG, barevný prostor RGB, rozlišení 300 dpi, 250 mm delší strana. Formáty pro vektory: AI, EPS, PDF. Loga a texty v křivkách. V samostatném textovém souboru uveďte jméno a příjmení, login do Portálu UTB, obor (ateliér), typ práce, přesný název práce v češtině i v angličtině, rok obhajoby, osobní mail, osobní web, telefon. Přiložte svou osobní fotografii v tiskovém rozlišení.

Rozsah bakalářské práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

doporučené zdroje:

veškeré knihovnické a jiné fondy s literaturou na území ČR, SK, EU, webové stránky vztahující se k tématu, odborné časopisy a další literatura po konzultaci s vedoucím práce.

Vedoucí bakalářské práce: dr ak. soch. Rostislav Illík
Ústav reklamní fotografie a grafiky
Datum zadání bakalářské práce: 15. února 2012
Termín odevzdání bakalářské práce: 18. května 2012

Ve Zlíně dne 1. března 2012

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

doc. MgA. Jaroslav Prokop
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské/diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně ..... 15. 3. 2012.....

Eva Kolovrátková

.....
Jméno, příjmení, podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá definicí globálních problémů a jejich případným řešením pomocí uměleckého výstupu. Stručným průletem historií i současností světového umění jmenuji vybrané umělce, kampaně, organizace nebo skupiny bojující s příčinami a řešící důsledky politických, sociálních a kulturních problémů. Uvádím také kritéria a podmínky dobré kampaně, které jsem vytvořila pomocí analýzy svého veřejného průzkumu. V praktické části se zaměřuji na oslovení veřejnosti a upozorňování na aktuální problémy pomocí časopisu, který prezentuje ty nejzajímavější umělce současnosti.

Klíčová slova: Umělecký boj, protest, globální problémy, veřejný průzkum, časopis

ABSTRACT

The thesis in its theoretical part deals with the definition of global issues and with the possibility of solving them by art outputs. After a look into the world's art history and presence I name a few chosen artists, artistic groups, campaigns or organizations fighting with causes and solving the consequences of the political, social and cultural issues. I also name criteria and conditions of a successful campaign, which I created by analyzing my public research. The practical part is focused on alarming the audience and society and on pointing out current issues. I do that through the magazine that presents the most interesting artists of the present.

Key words: Artistic fight, protest, global issues, public research, magazine.

Děkuji všem, co mi jakýmkoliv způsobem pomohli dokončit diplomovou práci, počínaje podporou mé rodiny, přes odborný dohled dr. ak. soch. Rostislava Illíka a konče velkou ochotou pedagogů a studentů Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, kteří mi přispěli svým názorem do veřejného průzkumu.

„Člověk ještě není dost dokonalý ani dost slušný, aby měl právo žít na něčem tak krásném, jako je Země.“ (Karel Čapek)

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ TERMÍNŮ UMĚLECKÉHO BOJE V DĚJINÁCH UMĚNÍ	11
1.1 UMĚLCŮV BOJ	11
1.2 POLITICKÉ, KULTURNÍ A SOCIÁLNÍ PROBLÉMY A JEJICH ODBORNÉ ZAŘAZENÍ	11
1.2.1 Globální problémy intersociální.....	12
1.2.2 Globální problémy přírodně sociální	12
1.2.3 Globální problémy antroposociální	12
1.3 POLITICKÉ, KULTURNÍ A SOCIÁLNÍ PROBLÉMY	13
1.4 ROZDĚLENÍ UMĚLECKÝCH BOJŮ DLE POUŽITÝCH VIZUÁLNÍCH PROSTŘEDKŮ.....	13
1.4.1 Grafický design	14
1.4.2 Masová média a masová komunikace.....	15
1.4.3 Fotografie	17
2 NAVZDORY UMĚLEC TVOŘÍ	18
2.1 PSYCHOLOGIE UMĚLCE.....	19
2.2 PRAVĚK.....	19
2.3 STAROVĚK.....	20
2.4 STŘEDOVĚK.....	21
2.5 NOVOVĚK.....	22
2.5.1 Raný novověk.....	22
2.5.2 Vyspělý novověk.....	23
2.5.3 Doba nejnovější.....	23
2.5.4 Doba moderní.....	26
2.6 DNEŠNÍ BOJ ZA LEPŠÍ SVĚT	33
3 A CO NA TO SPOLEČNOST?.....	47
3.1 PSYCHOLOGIE SPOLEČNOSTI.....	47
3.2 VEŘEJNÝ PRŮZKUM	48
3.3 ZÁVĚR V OTÁZCE JAKÝM ZPŮSOBEM A JESTLI VŮBEC LZE UMĚNÍM OVLIVNIT VEŘEJNOST.	49
II PRAKTICKÁ ČÁST	51
4 ČASOPIS INDEED	52
4.1 VÝVOJ MYŠLENEK.....	52
4.2 POPIS ČASOPISU INDEED	54
4.2.1 Vizuelní styl	54
4.3 PROPAGAČNÍ KAMPAŇ.....	58
4.4 SHRNUÍ.....	58
ZÁVĚR	59
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	61
SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

Je tomu již neskonale mnoho let, kdy jsme začali bojovat. Lidé se už odedávna pouštěli do krvelačných riskantních bojů pro peníze, náboženství, svou čest nebo prostě jenom proto, že jim to někdo rozkázal. Zdali to byly boje užitečné či zbytečné, posuďte sami. Avšak už v dobách dávných a možná již zapomenutých bojovali lidé za věci cennější než zlato. Jejich nástroje nebyly meče, a když boj skončil, bitevní pole nebylo promočené krví.

Téma mé teoretické bakalářské práce *Boj s politickými, kulturními a sociálními problémy v historii i současnosti světového umění* se dá pojmut velmi rozsáhle. Z názvu vyplývá, že se jedná o umělcův protest proti jakémukoliv problému společnosti. Jelikož mám však k dispozici pouze několik málo stran (a tento námět by se dal zpracovat do obsáhlých monografií), rozhodla jsem se, že svou práci věnuji pouze úzkému okruhu umělců, kteří tvořili své umění s chápáním vyšších morálních hodnot a s cílem pomoci. Tito umělci viděli za hranice svého obzoru a dokázali vnímat problémy důležitějších významů. Zacházeli ve své snaze dokonce i tak daleko, že umění samo o sobě odsunuli až na druhé místo za důležitost poselství. Umění se stalo pouhým nástrojem k vyjádření jejich názorů. Tito umělci se často zabývají problémy globálního charakteru. V historii i současnosti není těchto lidí, v porovnání s celou světovou uměleckou komunitou, mnoho, přesto je jich mnohem více, než jsem schopna ve své práci uvést. Z toho důvodu vybírám stěžejní umělce, kteří reprezentují vždy jednu uměleckou sféru a své podobně smýšlející kolegy. Zajímám se také o vlivy a možné hybné síly, které postupem času umělce ovlivnily k protestní a aktivistické tvorbě.

Dále bych ráda upřesnila charakter a rozlišení problémů sociálních, kulturních a politických, a to jak z hlediska odborného, tak praktického. Objasním, proč jsem tyto skupiny problémů takto nazvala a kam je jednotlivě řadím. Práci také doplním o rozmanité druhy uměleckého boje a zároveň tyto druhy více přiblížím. Vše budu také dělit podle časové linie. Doba se měnila a s ní se lišily i problémy. Důležité však je uvědomit si, že se jejich počet časem stupňoval, a tudíž se stupňovaly i ony umělecké protesty. Více se tedy zaměřím na dobu současnou, kdy jsme svědky spousty kampaní a grafických vizuálních stylů aktivistických skupin pomáhajících dětem, zvířatům, bojujících za posílení postavení žen v rozvojových zemích, potlačení korupce nebo finanční pomoc při katastrofách typu tsunami, atd. Pokusím se také obsáhnout psychologii člověka a zodpovědět otázky typu: *Proč lidé bojovali tímto způsobem? Jak je vůbec napadlo, že by mohli takto vyjádřit svůj*

nesouhlas? Z jakého důvodu se počet uměleckých protestů stupňuje a proč je jich nejvíce v dnešní době? Jak se lidé vyrovnávají s neúspěchem? Jak jsou tyto lidé chápáni společností a jaký vliv umělecké protesty na společnost vlastně mají?

Umělce a umělecké skupiny budu vybírat dle svých znalostí a zdrojů v podobě odborných knih, učebnic a internetu. Součástí mé bakalářské práce bude také veřejný průzkum, kdy budu zjišťovat, kteří umělci, kampaně, umělecké protesty či aktivistické skupiny jsou považovány za nejdůležitější, nejznámější a především za nejvlivnější. Tímto průzkumem bych se také ráda dověděla, jaký druh kampaní a jejich aspektů jsou pro oslovení veřejnosti nejefektivnější.

Téma jsem si zvolila, protože jsou mi příběhy zapomenutých hrdinů bojujících za věc, kterou všichni ignorují, blízké. Také jsem nenašla podobnou diplomovou práci a myslím si, že si tyto bojovníci, a především ti dnešní, zaslouží trochu pozornosti. Chtěla jsem také čtenáře donutit, aby se zamysleli nad důležitostí svých každodenních problémů v porovnání s globálními. Člověk má vždy tendenci dramatizovat věci, které se dějí jemu samotnému. Naše vize je omezena na vzdálenost, kam dohlédneme a slepě přehlízíme globální problémy, které se nás přímo netýkají a které například „pouze“ hrozí. Mým cílem je, aby čtenář poznal některé umělce z historie i současnosti a ocenil jejich snahu, vzdor a neuvěřitelnou neústupnost, s kterou bojují proti netečnosti a ignoraci společnosti. A že to není boj jednoduchý.

Práce je rozdělena do dvou částí, teoretické a praktické. Teoretická nese název *Boj s politickými, kulturními a sociálními problémy v historii i současnosti světového umění*. V praktické části představuji časopis, který zaznamenává boj světového umění s aktuálními problémy; vlastní kampaň. V něm se budu zabývat konkrétním problémem masivní spotřeby lidí dnešního světa. Mým cílem je vytvořit časopis, kde čtenářům lákavým způsobem představím vybraná zajímavá umělecká díla a umělce, kteří bojují za správnou věc. A co je nejdůležitější, poskytnu k oněm problémům podstatná fakta a možná řešení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZÁKLADNÍ VYMEZENÍ TERMÍNŮ UMĚLECKÉHO BOJE V DĚJINÁCH UMĚNÍ

1.1 Umělcův boj

Bojovat je lidské. Všechny boje však přináší spoustu prolité krve. V případě bojů ve světě umění je tomu však jinak. Již v úvodu jsem zmínila, že píši o lidech, kteří zbraně ke svým bojům nepoužívali. Podle online slovníku Dictionary.com slovo boj můžeme využít v několika významech. Ve smyslu bitvy - války nebo ve smyslu jakéhokoliv zápasu, například i zápas s nemocí. Bojem můžeme také chápat hádku. „Vždy, když se bavíme o politice, skončí to bojem.“¹ (Dictionary, 2012)

Nejčastěji je boj vnímán jako násilný projev. Já však hovořím o boji, kde se násilí nevykazuje. Výraz, který by se spíše nabízel je tedy umělcův „protest“. Klimeš (2005:592) ho ve svém slovníku definuje jako:

„slovy nebo gesty projeven nesouhlas nebo odpor proti někomu, něčemu.“

Avšak výraz „protest“ dle mého názoru není roven snaze a účelnosti umělců a neobsahuje veškerou škálu aktivit uměleckých skupin či organizací, která mnohdy přesahuje účelnost bojů násilných. Dovolila jsem si tedy využít spíše morálního způsobu chápání slova „boj“ a neváhala jsem jej použít v názvu své bakalářské práce, a to ve významu rebelie, protestu, psychického nátlaku či jakéhokoliv jiného projevu nesouhlasu a snahy pomoci. Dále můžeme polemizovat nad logikou výrazu „boj s problémy“. Pravdou je, že se nebojuje s problémy, ale s jejich příčinou či důsledky. Dovolila jsem si však celou problematiku shrnout a nazvat ji obecně „problém“.

1.2 Politické, kulturní a sociální problémy a jejich odborné zařazení

Problémy zde byly vždy. Já se však chci zaměřit na problémy globální, kterých si veřejnost začíná všimnout až po druhé světové válce². Existuje více možností, jak je dělit. Některé zdroje uvádí několik základních rozdělení problémů³. První dělení je geografické a rozlišuje mezi problémy globálního charakteru. Týkají se celého světa a pouze na úrovni celosvětové se také dají a musejí řešit. Druhou skupinou jsou problémy subglobální, které jsou

---

¹ Vlastní překlad

² Veřejnost si všimá „globálních“ problémů již během první světové války a hospodářské krize, tehdy si však pojem „globalizování“, pouze začala uvědomovat.

³ O tomto tématu se neustále dohaduje a zatím nebylo definováno jednotné rozdělení.

taktéž celosvětově sdíleny, avšak jsou řešitelné na národní úrovni⁴. Různí autoři však uvádějí různé informace, a to z toho důvodu, že v důsledku rychlého nárůstu těchto problémů po druhé světové válce je nelze jednotně pojmenovat ani začlenit. Jiné dělní nabízí Jeníček a Foltýn (2003), kteří problémy člení do tří velkých skupin na:

- globální problémy intersociální,
- globální problémy přírodně sociální,
- globální problémy antroposociální.

Problémy můžeme dále rozdělit podle jejich zaměření na politické, kulturní, sociální, ekonomické, environmentální apod. V mé práci se zaměřit na první tři zmíněné oblasti.

1.2.1 Globální problémy intersociální

Jsou obecně považovány pravděpodobně za problémy nejdůležitější. Autoři Jeníček a Foltýn (2003) je definují, jako problémy, které vznikají v důsledku vzájemného působení různých společensko-sociálních a ekonomických systémů a globálního soužití lidstva v podmínkách, kdy má každá skupina jiná hodnotová a ideologická kritéria, což má za následek zásadní střet zájmů. Jsou to například problémy války a míru, zbrojení nebo také označují ekonomickou a sociální zaostalost rozvojových zemí, problémy mezinárodních vztahů a další.

1.2.2 Globální problémy přírodně sociální

Tyto problémy pramení z porušených vazeb mezi přírodou a lidskou společností, kdy počet obyvatel roste, ale přírodní zdroje zůstávají konstantní nebo se dokonce zmenšují. Přímou úměrou nárůstu lidských potřeb, klesají přírodní zdroje a z důvodu lidské nedůslednosti se zvyšuje znečištění životního prostředí. Jeníček a Foltýn (2003) uvádějí zejména problémy environmentální, surovinové a energetické, populační a potravinové.

1.2.3 Globální problémy antroposociální

O antroposociálních problémech mluvíme jako o všelidských. Mají sociální, humanitní, kulturní nebo etický charakter. Zabývají se sociálními otázkami, jako například absolutní chudobou, nerovným přístupem ke vzdělání, zdravotní péči a obecně životními podmínkami. Také zde řadíme otázky nemocí a šíření epidemií nebo teroristických hrozeb. (Jeníček – Foltýn, 2003)

---

⁴ Například urbanizace.

1.3 Politické, kulturní a sociální problémy

Aktuální světové problémy jsou tak rozmanitého charakteru, že je lze jen těžko dělit výhradně do jedné z těchto tří skupin. Často naopak zasahují určitým způsobem do skupin všech. Přesto jsem problémy rozdělila podle toho, který charakter přesahoval. Do skupiny **politické** řadím problémy, které jsou nějakým způsobem v interakci s politikou. Jsou to z velké části problémy intersociální (válečné útoky, zbrojení, mezinárodní a mezistátní konflikty, zaostalost rozvojových zemí, migrace), dále i problémy antroposociální (terorismus), řadím zde i problémy neglobálního, spíše národního charakteru (politická situace). Do skupiny **kulturních** problémů řadím některé antroposociální problémy (chudoba, nerovný přístup ke vzdělání, zdravotní péče), ale především problémy přírodně sociální (environmentální, surovinové a energetické, populační, potravinové problémy, nerovné postavení žen). Řadím sem problémy, které se od kultury jednotlivých států odvíjí. Také nesmíme zapomenout na otázky týkající se zvířat (týrání zvířat, nadměrné množství masa na pultech obchodů, zabíjení zvířat pro kožešinu, testování kosmetiky na zvířatech, hubení volně žijících živočichů a ničení jejich přirozeného teritoria...). Další kulturní problémy, které do této skupiny lze zahrnout jsou neglobálního charakteru (náboženství, trest smrti, eutanazie)... Poslední skupinou jsou problémy **sociální**. Zahrnuji sem především problémy antroposociální (nemoci, drogy, týrání dětí, anorexie, sociální poměry, třídní rozdíly...), tedy ty, které jsou v interakci s člověkem a které člověk ovlivňuje.

1.4 Rozdělení uměleckých bojů dle použitých vizuálních prostředků

Vizuálními prostředky rozumíme takové způsoby předávání informací, které vnímáme zrakem. Existuje spousta vizuálních prostředků, kterými se můžeme vyjadřovat. Některé byly více aktuální v minulosti a jiné jsou aktuální dnes. Všichni jsme s nimi ve styku, ať už chceme, nebo ne. Jsme jimi denně obklopeni nebo je sami využíváme. Některé už jsou však pro vizuální paměť takovou samozřejmostí, že je přehlízíme. Vizuální prostředek je velmi důležitým aspektem mé práce.

Již v paleolitu člověk⁵ využíval umění jako prostředek mezilidské komunikace. Já se však nebudu zabývat veškerými uměleckými projevy, ale pouze těmi, které byly jistým protestem, kritikou či účelnou pomocí umělcovou v reakci na aktuální kulturní, politickou nebo sociální problematiku doby. Vyjmenuji ty nejvyužívanější a nejefektivnější.

---

⁵ Tehdy ještě druh Homo sapiens.

1.4.1 Grafický design

Grafický design má prapočátek v dávné historii. Záleží však na tom, co za grafický design považujeme. Existuje spousta jeho definicí, já jsem vybrala tuto:

„Pod tímto slovním spojením zahrnujeme všechny užité vizuální plošné projevy statických i kinetických čárových i ploškových sdělovacích systémů, ať již vznikají v jakémkoli období jakoukoli technikou pomocí nástrojů (tužka, pero, štětec) nebo strojů (počítač)“ (Svět, 2012)

Je to druh komunikačního procesu vyjadřující se vizuálními prostředky. Již pravěcí lidé malovali na stěny jeskyní ve snaze něco zaznamenat nebo se vyjádřit. V jeho moderním slova smyslu se začal využívat v podobě reklamních katalogů, jedním z průkopníků byla například firma Thonet (1859), nebo při rozvoji novinového tisku v šestnáctém století. Během první a druhé světové války byl využíván k propagaci ideologie a dnes je považován za jednu z nevlivnějších kategorií, která vizuální prostředky využívá, a proto jej volí umělci velmi často třeba i pro již zmiňované účely. Pod pojem „grafický design“ řadíme velké množství vizuálních prostředků, avšak mezi nejvýznamnější, pro účel oslovení co nejširší veřejnosti, patří jednoznačně plakát, webové stránky či billboardy.⁶

Plakát je ze zmiňovaných nejstarší. První tištěný plakát⁷ byl vytvořen již roku 1480, proto je obdivuhodné, že je tato forma plně využívána, víceméně beze změn, i dnes. V dnešní době se používají především pro účely informativní. Jejich výhodou je, že jsou poměrně nenáročná na výrobu, lze je umístit na strategická místa, a tím pádem oslovit velkou část populace. Nevýhodou je, že čas, který mu divák věnuje, je minimální, většinou se jedná o otázku několika setin nebo sekund. Ve svém důsledku tak dlouho v paměti člověka informace nesetrvává. Další nevýhodou je velký počet plakátů, které nás denně obklopují téměř všude. To způsobuje zastřené vnímání a divákovu ignoraci.

Web je jedním z nejvíce efektních způsobů, jak oslovit co největší počet lidí soukromě. Webové stránky jsou otázkou posledních dvaceti let. Roku 1989 Tim Berners-Lee publikuje návrh vývoje WWW (Information Management: A Proposal). (Neumann, 2009). Od roku 1991 nastává velký rozmach vytváření webových stránek a blogů, které doslova zaplavily Internet. Mark Ward (2006) ve svém článku *How the web went world wide* pro BBC News vyzpovídal Jeffa Groffa, který pracoval s Berners-Leeem na vytvoření webo-

⁶ Řadíme sem i noviny a časopisy, ty jsem však zařadila do kategorie „masová média“

⁷ Vytvořil ho W. Cackston.

vých stránek. Groff tehdy řekl, že jejich základní myšlenkou byla jednoduchost v přenosu informací:

„Vize byla, že lidé by se neměli zabývat technologií věci“⁸

Billboardy jsou velmi aktuální a v zásadě účelové. Klíčovou roli hraje, na jakém místě jsou umístěny. Typické je pro ně umístění na okraji silnic nebo dálnic. Slouží tedy především pro řidiče i pasažéry motorových vozidel. Ve městech jsou billboardy vyvěšovány na stěnách domů, paneláků či mrakodrapů.

1.4.2 Masová média a masová komunikace

Média jsou v dnešní době králem mezi vizuálními prostředky. Jsou ve velmi intenzivní interakci s člověkem. Spousta lidí na ně spoléhá, spousta se jich obává a ještě více lidí ovlivňují. Existuje různé dělení médií, avšak já se zaměřím na média masová. Volím si toto odvětví, neboť se více hodí pro mé rozdělení protestů dle použitých vizuálních prostředků. Zaměřuji se na taková masová média, kde můžeme sledovat uměleckou participaci. Jedná se tedy o časopisy, dokumentární tvorbu, filmovou tvorbu nebo televizní spoty. Pojem „masová“ nelze přesně definovat, panuje pouze shoda, že masová média mají velký vliv. Pojem „masová společnost“ se vyvinul až po druhé světové válce, ale základní chápání „masy“ se projevovalo již na konci devatenáctého století. V minulosti se tento pojem používal spíše v negativním významu, například při označení prostého lidu, který byl vnímán jako nevzdělaný a jehož názor byl méněcenný. Názor na tento pojem se moc nezměnil, až na dobu socialismu, kdy pojem „masová společnost“ znamenal pracující lid, který společně s jednotným cílem dosáhne větších výsledků. V současné době se na masová média dívají lidé podle okolností a zařazují je podle různých aspektů a podmínek, například k jakému účelu vznikly, jak jsou prezentovány, v jakou dobu jsou prezentovány, jaký význam mají a dle dalších sociálních či politických okolností. (McQuail, 2002)

Filmová tvorba je pravděpodobně ze jmenovaných masových médií nejvlivnější. Neupozorňuje diváka pouze zkratkovitě a v pouhých několika sekundách, jak tomu je například u plakátů, ale věnuje tématu až několika hodin. Příběh navíc divákovi nastíní i do těch nejmenších detailů a může tak mnohem lépe ovlivnit divákovy vnitřní pocity, mínění a názor. Filmových tvůrců je mnoho, i těch, kteří se věnují globálním a národním problémům. Především se jedná o film dokumentární. Ten má však nevýhodu v tom, že se ve

---

⁸ Vlastní překlad

většinou případů nedotkne široké veřejnosti, ale pouze její části. Dokumentární filmy nejsou zdaleka tak populární, jako například filmy akční, romantické nebo sci-fi, které můžeme také nazývat mainstreamové nebo blockbustery. Někteří filmaři s cílem oslovit co nejvíce diváků proto volí téma dokumentární, avšak obsah zpracovávají stylem populárním. Nejčastěji pak vznikají filmy druhu drama. Dokumentární film však stále roste na oblibě a rozhodně bychom jej v otázce budoucího filmového projevu neměli podceňovat. Prostředek, který pro svou vizualizaci filmy využívají je promítací plátno, nebo televize. Nevýhodou televizního vysílání je ten, že nemá plnou divákovu důvěru. Důvod, proč tomu tak je, uvádí ve své knize McQuail (2002:39):

„Navzdory tomu, jak blízko mají rozhlas a televize k moci (nebo možná právě proto), prakticky nikde si nevydobyli jako svoje nezadatelné právo takovou svobodu (na rozdíl od tisku), aby mohli volně vyjadřovat názory a chovat se politicky zcela nezávisle.“

Televizní reklama příliš dlouhou historii nemá. Pro komerční účely se televize začala využívat v USA již v 30. letech 20. století a od té doby se její obsah nijak zvlášť nezměnil. Televizní reklamy slouží většinou pro účely komerční, naopak některé televizní kampaně pro účely informačně vzdělávací. Televizní kampaně jsou vytvořeny do podoby televizních spotů. Trvají zpravidla několik sekund a snaží se v co nejkratší době zapůsobit na co největší počet diváků. Ambiciózní kampaně jsou pouštěny strategicky v časech, kdy mohou zastihnout nejvíce lidí před obrazovkami televize.

Masové médium v podobě tiskových periodik mělo o něco větší uplatnění do vzniku televize a internetu, přesto jej i dnes považuje společnost za nenahraditelnou součást života. Otázkou zůstává, jak tomu bude v budoucnosti. Oblíbenost internetu a televize stoupá a panují obavy, že tištěná verze novin a časopisů v budoucnosti zcela vymizí. Z každoročního průzkumu čtenosti, kterou provádí Unie vydavatelů ČR⁹ (Odhad, 2006, 2011) vyplývá, že čtenářů opravdu pomalu ubývá. Avšak Unie tvrdí, že je aktuální stav stabilní. Tisková periodika taktéž zareagovala na popularitu internetu a většina z nich zpřístupnila své články „online“. Spousta nových periodik pouze v „online“ podobě vznikají. Výhodou

---

⁹ Například: Odhad čtenosti celostátně placených deníků prvního a druhého čtvrtletí r. 2006 ukazuje tato čísla (čtenost na vydání): Blesk (bez Nedělního Blesku) - 1 527 000, Mladá fronta DNES - 1 048 000, Právo - 478 000, Sport - 312 000, Lidové noviny - 232 000, Hospodářské noviny - 208 000. K porovnání výsledky prvního a druhého čtvrtletí r. 2011: Blesk (bez Nedělního Blesku) - 1 379 000, Mladá fronta DNES - 834 000, Právo - 438 000, Sport - 265 000, Lidové noviny - 263 000, Hospodářské noviny - 195 000.

tisku je, jak naznačuje McQuail (2002), že k nim má čtenář větší důvěru¹⁰. Tisk Důkazem toho, že si důvěru čtenářů tisková periodika získala již v minulosti, jsou slova německého básníka devatenáctého století:

„ *V této době bojujeme za myšlenky a noviny jsou naše pevnost.* “¹¹ Heinrich Heine (WAN-IFRA, 2012)

1.4.3 Fotografie

Fotografii jsem zvolila jako další kategorii, neboť bych jí v tomto případě¹² nerada chápala jako projev masové komunikace nebo jako prostředek grafického designu. Její historie začíná vynálezem fotoaparátu. Počátky fotoaparátu nalezneme již v renesanci, kdy Leonardo da Vinci vynalezl přístroj camera obscura. Byla to skříňka s čočkou, která promítala na plochu, kde se obraz obtáhl úhlem. Trvalo ještě mnoho let, než svět spatřil roku 1826 první fotografii nazvanou „pohled z okna“. Jejím autorem byl Joseph Nicéphore Niepce. (Ševelová, 2007) Fotoaparát měl i poté velmi dlouhý a složitý vývoj, kdy se fotografie dostala z fotokomory až do digitálních zrcadlových fotoaparátů, avšak ohlas veřejnosti byl a stále je obrovský. Fotografie je pro diváka lákavá a i přes velkou konkurenci televize stále moderní. Její síla je v tom, že zachycuje reálné okamžiky života a na diváka působí velmi důvěryhodným dojmem. Zároveň ji lze prezentovat jednoduchým způsobem a stejně tak i šířit. Zvláště v současnosti, kdy světu vládne internet a na fotografii se může podívat kdokoliv z tepla domova. Fotografie je dnes velmi populární, a to především proto, že fotoaparát se stal naprosto běžnou součástí života každého z nás. Fotit můžeme dnes i s mobilním telefonem nebo s tabletem a tyto způsoby focení jsou využívány stále větším počtem lidí.

Existují některé další způsoby uměleckých projevů s cílem vzdělávat a informovat diváka, avšak nejsou využívány velkým počtem umělců, uměleckých skupin či organizací. Nesmíme však zapomenout na tzv. happeningy nebo instalace, graffiti a v minulosti především architekturu, sochařství a nejdůležitější - malířství.

---

¹⁰ Nejedná se však o bulvární tisk. Tento druh periodického tisku má sice stejnou svobodu, jako ostatní tisk, ale nechávají se příliš ovlivnit komerčními účely.

¹¹ Vlastní překlad.

¹² Kdy ji definujeme jako prostředek boje umělce s cílem vzdělávat a informovat diváka.

2 NAVZDORY UMĚLEC TVOŘÍ

Nadpis této kapitoly je inspirován knihou Navzdory básník zpívá od Jarmily Loukotkové. Stejně tak, jako hlavní protagonista Francois Villon, umělci o kterých v této práci hovořím, protestovali proti chybám společnosti. Většinou byli pronásledováni vládou a umírali předčasně nebo nebyli ve své době uznáni. Může se zdát, že umělecký projev není ve svobodné zemi 21. století ničím omezen a každý má naprostou tvůrčí svobodu, avšak zapomínáme, že nátlak společnosti, její kritika (a především ta nesprávná) má na psychiku tvůrce obrovský dopad. V posledních padesáti letech jsme svědky obrovského nárůstu protestů, stávek a kritiky, a to také zapříčinilo, že společnost začala být na tyto aktivity „alergická.“ Občanský boj ztrácí svou důležitost, vytváří spíše negativní dojem a jedna dobrá kampaň se ztrácí mezi ostatními.

Umělec může mít dobrý úmysl a vytvořit dílo, které by jeho snahu podpořilo a rozšířilo vědomí veřejnosti. Musíme však rozlišovat, která díla/kampaně jsou vydařená a která nikoliv. Na ideální příkladem nevhodného použití prvků v plakátu a (snad) nezáměrné mystifikace poukazují ve své knize Úvod do studia médií dvojice autorů Burton, Jiráček. Uvádí osvětovou kampaň zaměřenou na problematiku AIDS, kdy na doprovázejícím plakátu varujícím před touto nemocí je dominantní fotografie ženy. Podle toho lze uvažovat, že právě ženy jsou významnými nositeli nákazy.

„Tento příklad je důležitý, neboť je naprosto zřejmé, že něco takového vůbec neodpovídá pravdě. Statistiky jasně ukazují, že nositelem viru jsou častěji muži.“ (2001:22)

Vybírám si ty umělce, kteří nejen jakýmkoliv způsobem kritizují, protestují, nebo reflektují problémy doby. Zajímá mě také onen společenský, kulturní nebo politický problém. Ve své práci nezmiňuji umělce, kteří řešili své osobní problémy nebo se zajímali o rozšíření svých uměleckých názorů. Důležité jsou pro můj výběr morální hodnoty umělce a jeho kritiky. Jedná se tedy víceméně o můj individuální přístup hodnocení a výběru, založený především na mém morálním citění a chápání zájmů a tvorby jednotlivých osobností ze světa umění.

Zajímám se o problémy subglobálního či globálního měřítka. V historii pochopitelně lze jen těžko mluvit o globálních problémech, i přesto se snažím alespoň nastínit cestu těchto umělců už od prapočátků civilizace, ačkoliv nemusí splňovat všechna kritéria. V moderní

době pak musím učinit razantní výběr a uvést pouze ty, které považuji já nebo veřejnost za zlomové.

Bohužel množství jmen zůstane navždy ukryta v prachu minulosti, neboť se o nich žádné zdroje nezmiňují.

2.1 Psychologie umělce

Něco málo k tomuto tématu jsem uvedla již v předchozí podkapitole, avšak je to téma natolik komplexní a důležité, že si dovoluji zmínit několik dalších vět. Umělci, kteří tvoří ve znamení globálního prospěchu Země, jsou v dnešní době společností často přehlíženi. Tito lidé musí bojovat se znechucením a ignorantstvím společnosti. Důvody pro umělce, vybrat si tuto strastiplnou cestu v jejich kariéře se liší. Většinou se jedná o morální stránku a smysl pro spravedlnost s typickým charakterem vzdoru a bojovnosti, kterou mohou jiní považovat za přehnaný aktivismus.

Jsou to umělci, kteří chápali problémy doby, rozuměli jejich důležitosti, nebáli se bojovat a vydrželi obrovský nátlak. Svou tvorbu chápali jako poselství často důležitější, než je její výtvarná hodnota. Trefně můj záměr vystihl Picasso:

„Ne, malířství není určeno pouze k dekoraci přibytků. Je nástrojem boje, útoku a obrany proti nepříteli.“ Picasso (1935), (Hlaváček, 1981:83)

2.2 Pravěk

Jestliže v této práci hovořím o pravěku myslím tím tu jeho část, kdy v období čtvrtohor v mladém paleolitu existoval člověk natolik vyvinutý, aby se dokázal umělecky projevoval. Konkrétně je to člověk Homo sapiens. Nebudu se však zabývat jeho vývojem, ani konkrétními znaky jednotlivých období, neboť to není předmětem mé práce. Dovolím si však zmínit, že od počátku vývoje řádu Primates až po druh Homo sapiens, tedy člověk moudrý, trval vývoj člověka 65 milionů let, což je z paleontologického hlediska velmi krátká doba. (Špinar, 1988)

První umělecké projevy vznikaly již během rituálů, kdy se pravěcí lidé dekorovali malbou nebo vytvářeli jeskynní malby. V této době však ještě nehovoříme o uměleckém díle, které mělo upozorňovat, kritizovat nebo pomáhat řešit sociální, kulturní nebo politický problém s cílem ovlivnit diváka. Není tomu tak ani v případě sošek, tzv. venuší, které lidé vytvářeli jako projev víry, ani sošek zvířat, které sloužily jako amulety v lovecké magii. Lidé ještě

problémy, jako takové nevnímali, sociální rozdíly byly téměř nulové a stejně tak byla i nevýrazná politická situace. Zajímavé však je, že během Neolitu, díky výraznějšímu postavení mužů v zemědělství, došlo k posunu od matriarchátu k patriarchátu, který se, ať už si to přiznáváme nebo ne, udržel až do první světové války a v jistých oblastech se projevuje i dnes. Lidé se také členili do kmenů, kde vznikala různá náboženství, jazyky a kulturní zvyky. Tuto dobu tedy považujeme za důležitý bod lidského vývoje a za „předvznik“ okolností, kdy svět začal čelit národním i globálním problémům.

2.3 Starověk

Jedná se o velmi obsáhlou dobu, kdy se událo z hlediska lidského vývoje množství významných civilizačních pokroků. Řadíme sem vznik civilizovaného Egypta, Mezopotámie, Indie a Číny, Chetitské říše, Kréty, Starověkého Řecka a Říma. Patří sem vznik a expanze národů, jako jsou například Frygové a Lydové, Fénicičané, Izraelité, Peršané, Kelti a Germáni. Je to období vzniku mnoha států. Lid se začal socializovat, organizovat a vzniká byrokracie. Lidé již nejsou naprosto závislí na přírodě, a jsou tudíž schopni si budovat své sociální či politické zázemí. Společně se socializací nastává ovšem také útlak a dělba společnosti. Nikoliv bezvýznamným důvodem sporů se stává také víra.

V Egyptě, ačkoliv se jedná o území a dobu nadmíru bohatou na umění, nenajdeme zřejmý umělecký protest či projev nespokojenosti umělecké osobnosti. Existují pouze výtvarné projevy víry, které nezhotovoval umělec, ale člověk schopný řemesla, podle přísných pravidel, které určoval tzv. kněží. Umělecká tvorba se uvolnila až v Nové říši (přibližně 1550 - 1069 př. n. l.). Dvě tanečnice s hudebníci jsou jedinou výjimkou v egyptském umění, neboť porušují zákon profilového zobrazení hlavy. Z jakého důvodu malíř toto pravidlo porušil, však není jasné. Dalším bodem, kdy bychom mohli spekulovat o uměleckém protestu, je umělecká revoluce Achnatonova, která nastolovala důsledný realismus. Avšak tady opět umělec tvořil podle přikázaných pravidel panovníka.

Mezopotámie je jako Egypt obdobím umělecky takzvané „nestorským“. Je zde mnoho uměleckých objektů, avšak autoři jsou neznámí. Z nalezených a prozkoumaných uměleckých děl v materiálech, které mi jsou dostupné, žádné dílo nemá takové atributy, abych jej mohla zařadit do své bakalářské práce.

V Indii a Číně taktéž vznikaly ve starověku státy na svou dobu velmi moderní. Jako projev řešení politického problému můžeme chápat stavbu „čínské zdi“, kterou nechali postavit

vládci velké říše na konci 3. století př. n. l. na obranu proti nájezdům kočovných Hunů. Je však velmi naivní domnívat se, že byla čínská zeď postavena s jakýmkoliv uměleckými ambicemi, jak ji například můžeme chápat v dnešní době. Do svého pomyslného seznamu „uměleckých rebelií“ ji tedy neřadím.

Chetité, Frygové a Lydové, Féničané, Izraelité a Peršané jsou další národy, které jsem se snažila prostudovat. Mohu zde zmínit například stavbu jeruzalémského chrámu. V Dějinách výtvarné kultury Mráz píše:

*„Izraelská říše byla zničena roku 722 př.n.l. asyrským králem Sargonem II. a 27 000 Zámožnějších Izraelitů bylo odvečeno do asyrského zajetí. Judsko se udrželo déle, až Nabukadnezar II., král novobabylónský, vyvrátil roku 586 př. n. l. Jeruzalém a odvedl většinu obyvatel do babylónského zajetí, odkud Izraelity osvobodil perský král Kyros; ten po dobytí Babylónu roku 539 př. n. l. dovo-
lil Izraelitům návrat do vlasti i stavbu jeruzalémského chrámu... Izraelité nevy-
tvořili vlastní umění: Starý zákon zakazoval zobrazovat Boha z obavy před
modloslužebnictvím (vliv Kanaanejských); když Šalamoun stavěl jeruzalémský
chrám, povolal fénické architekty a umělce“ (2002:33)*

Stavbu jeruzalémského chrámu tedy můžeme chápat jako jistý vzdor. Otázkou však zůstává, do jaké míry jde o účast či úmysl umělcův.

Starověké Řecko a Řím, počátky filozofie, vědy, demokracie i křesťanství. Z tohoto období můžu zmínit křesťanské malby v katakombách. První nástěnné malby vznikly již koncem 1. století a největší jejich rozmach byl pak ve 2. století n. l. Můžeme si logicky vyvodit, že se jedná o velmi odvážný čin umělcův, kterým se snažil vyjádřit svůj názor, když vezmeme v úvahu politické okolnosti doby, kdy byli křesťané na území Říma pronásledováni až do roku 313, kdy císař Konstantin Veliký Milánským ediktem prohlásil křesťanství za oficiální náboženství. Křesťanství do té doby představovalo naději chudých lidí, kteří doufali, že se dočkají spravedlnosti na „onom světě“.

2.4 Středověk

V románském umění se můžu zmínit o tzv. bibli chudých. Jedná se o nástěnné malby, které měly chudým a nevzdělaným lidem zpřístupnit křesťanské náboženství. Obyčejní lidé v této době totiž neuměli číst ani psát. Bohužel spíše mluvíme o jakémsi řemeslu, nejde o výhradně umělecký projekt. Malby prováděly skupiny laiků podle schváleného ikonogra-

fického programu. Můžeme tyto malby samozřejmě chápat jako pomoc a snahu změnit názor lidu, avšak je to spíše forma dnešní učebnice.

V gotice můžeme hovořit o několika postavách, které se snažily reagovat na aktuální problémy, avšak se nejednalo o umělce. Umění dodržovalo striktně funkci náboženskou. Dovolím si přesto zmínit postavu Karla IV., který zcela jistě českým zemím pomohl se zlepšením kultury a vzdělanosti. Gotice ale vděčíme především za to, že se zde začali umělci vymaňovat z anonymity. Gotickým důležitým umělcem byl Nizozemec Hieronymus Bosch, který maloval obrazy, ve kterých zobrazoval lidské neřesti. Nechtěl pravděpodobně nikoho přímo kritizovat, ovlivnil však svou tvorbou významného válečného kritika Francisca Goyu, Pietra Brueghela i surrealisty a tím se jeho tvorba stala pro mou práci velmi podstatná. Za tzv. oficiální příklad kritiky dobového problému v období gotiky uvedu nástěnné antiteze. Jejich známým příkladem je vyzdobení Betlémské kaple. Tyto malby zobrazovaly protiklad vzorného života Krista a hříšného života papeže a duchovenstva. Betlémskou kapli nechal těmito antitezemi vyzdobit kritik tamější křesťanské situace M. Jan Hus¹³. Nebyl však jediným, kdo ke své kritice nástěnné antiteze využíval.¹⁴ Další takovéto agitační obrazy se objevovaly na ulicích již roku 1414 v pražských průvodech husitů.¹⁵ (Mráz 2002).

2.5 Novověk

Novověk dělíme na tři části - raný novověk, vyspělý novověk a dobu nejnovější. Toto období lze nejvíce připodobnit současnosti. Historici se neshodují na počátku tohoto období, a proto se datuje různě od začátku 15. století až po polovinu 17. století.

2.5.1 Raný novověk

V renesanci se umění zaměřuje na člověka a především na reálný život, nikoliv posmrtný. Navrací se k antickému umění a k lidské kráse. Rozvíjí se věda, rozšiřují se univerzity. V Nizozemí v 16. století působil Pieter Brueghel původním jménem Bruegel. Ve své tvorbě

---

¹³ Bojoval proti hamižnosti a bohatství církve, která naprosto ignorovala původní účel křesťanství, tudíž pomáhat chudým lidem hledat oporu v strastiplném životě ve víře, která jim slibovala odplatu po smrti, na onom světě. Na to zareagovala církev tzv. „odpustky“, které si mohl člověk koupit za určitou sumu peněz, podle toho, jak byl hřích veliký, a následně mu bylo Bohem odpuštěno. Hus proto církev kritizoval.

¹⁴ „Už roku 1404 si dali dva Angličané vymalovat v pražském domě na Příkopě nástěnné antiteze (Kristus na oslu jede do Jeruzaléma, apoštolové za ním jdou pěšky a bosí - papež na hřebci ozdobeném zlatem, stříbrem a drahokamy jede do Říma doprovázen nádherně oděnými kardinály na koních; Kristus s trnovou korunou - papež s trojnásobnou zlatou korunou apod.), jež ukazovali lidu.“ (Mráz, 2002:143)

¹⁵ Jak tyto malby vypadaly, můžeme vidět v ilustracích Jenského (16. stol.) a Göttingenského (po r. 1460) kodexu. (Reprodukují starší předlohy). (Mráz, 2002)

si vybíral moralizující témata stejně tak jako Bosch, kterým byl velmi ovlivněn. Jako příklad můžu uvést malbu „V zemi blahobytu“ nebo také „V zemi peciválů“, kde leží tři přejedení, nevnímaví muži obklopeni spoustou jídla (hamižnost), přičemž dvě postavy v pozadí čekají na svou šanci. Ani u Bosche, ani u Brueghela se nejedná se o zásadní cílevědomou kritiku, kterou by chtěl malíř něco měnit. Spíše jen poukazuje na lidskou hloupost a doufá v divákovo porozumění. V Německu pak zmíním Lucase Cranacha, přítele Martina Luthera a tvůrce kritického a vtipného dřevorezu „Antichrist“ kritizujícího bohatství a moc církve.

2.5.2 Vyspělý novověk

U *vyspělého novověku* mluvíme o době, která začíná 17. stoletím a končí v polovině 18. století, kdy se rozvíjí kapitalismus, ekonomie, hospodářství... V této době vzniká mnoho filozofií, které následně ovlivnily vývoj lidské společnosti. Mluvíme zde například o Thomasu Hobbesovi, který byl teoretik státního absolutismu tvrdil, že se lid musí podvolit a poslouchat jedinou státní autoritu. Opakem byl pak filozof John Locke, který věřil, že veškerá síla se skrývá v lidu a jeho právu oponovat despotickému panovníkovi. Věřil v rozdělení moci na zákonodárnou, výkonnou a soudní a v občanskou svobodu. V této době, která přechází *dobu nejnovější*, zmíním jméno William Hogarth. Tento anglický malíř a mědirytec si vybíral mimo jiné i „moderní morální témata“ např. cykly obrazů „Život prostopášníka“ s jednotlivými názvy Dědic, Vstávání, Orgie, Zatčení, Sňatek, Hráčské doupě, Vězení a Blázinec. Vytvořil i další cykly, například Volby, a velmi důležitý cyklus Čtyři stupně násilí, kde zobrazuje a kritizuje týrání zvířat. Někteří kritici doby jej pro jeho dílo nazývali karikaturistou, on sám však tvrdil, že zachycuje skutečnost, proto jde o „veselohry“ a ne o karikatury. Mezi veřejností byla jeho tvorba velmi oblíbená a dokonce se jeho dílo, mědirytina Život prostitutky, nedovoleně tisklo, než si u soudu vysoudil práva na vlastnictví. (Slovník, 1991). Společnost obdivovala jeho smysl pro humor. Jak lze usoudit z jeho děl a způsobu života, jeho cílem bylo ve většině případů pobavit a vydělat si, ne měnit společnost. Jeho kritika vycházela z pesimistického přesto akurátního pohledu na život bez příkras.

2.5.3 Doba nejnovější

Třetí období novověku začíná okolo druhé poloviny 18. století a pokračuje do současnosti. Je to doba revolucí, vyvrcholení kolonialismu, ideologie nacionalismu a nesmíme zapomenout na vznik Spojených států amerických či Velkou francouzskou revoluci. Prostý lid,

poslanci, zemědělci a jiní si uvědomovali svou početní přesilu a bojovali za lepší budoucnost. Někteří umělci se do těchto bojů pouštěli také, avšak využívali své výtvarné nadání. Někteří tyto boje dokumentovali. Jedná se o dobu, kdy můžeme mluvit o jakémsi rozvoji uměleckého boje.

Jako prvního, i když pochybného, bojovníka za „spravedlnost“ uvedu Jacques-Louis Davida. Tento francouzský klasicistní malíř zachytil obrazem *Přísaha Horatiů*¹⁶ symbolický počátek Velké francouzské revoluce. Znázorňoval v něm politické a morální požadavky měšťanstva (Slovník, 1991). David byl zapřísáhlým jakobínem¹⁷, věnoval tedy od roku 1789 svou tvorbu výhradně revoluci. Obrazem *Přísaha* v míčovně zachycuje velmi důležitý den 20. června, kdy se poslanci a další sešli v míčovně, a přísahali zde, že se nerozejdou, dokud nedají zemi novou ústavu. David chápal, že se jedná o velmi důležitý okamžik francouzských dějin, proto jej neváhal ztvárnit, a to ve velkolepé heroické atmosféře. Z obrazu můžeme cítit vzdor, sílu a samozřejmost vítězství. Jako druhé Davidovo dílo, které je považováno za jeho nejznámější, je *Zavraždění Marata*. David zde smrt Marata znázorňuje jako jakýsi pietní obraz, pomník zesnulému hrdinovi. Zobrazuje ho jako světce, mučedníka. Marat byl jedním z hlavních vůdců revoluce, avšak na původní cíl pomoci lidu a zbavit jej rozhazovačného a marnivého panovníka v průběhu revoluce zapomněl a stal se tyranem, který nechal popravit velké množství lidí. Davidovi bylo po jeho smrti zakázáno převezení jeho těla a pohřbení na území Francie.¹⁸ Tento umělec, stejně jako celá francouzská revoluce, měl z počátku zcela jistě dobré úmysly, avšak, jak tomu často bývá, jakmile se lidé dostanou k moci, původní dobré úmysly jsou rychle zapomenuty.

Dalším umělcem, který reagoval svou tvorbou na problémy své země, byl malíř z období španělského baroka a následně moderního umění 19. století Francisco de Goya. V jeho díle můžeme sledovat přechod z dvorního malíře v kritika společnosti. Goya pocházel z chudé rodiny, proto nejspíše dokázal v pozdějších letech soucítit s prostým lidem a jejich těžkým životem, kdy byli neustále stíháni španělskou inkvizicí. Jeho spokojený život královského malíře ukončil těžký záchvat mrtvice s důsledkem ztráty sluchu a zapříčinil tak velký zvrát

---

¹⁶ zachycuje trojčata Horatie při přísaze, kdy slibují, že budou do posledního dechu bojovat proti třem vybraným bojovníkům Albánů za nadvládu Říma.

¹⁷ „*Jakobíni* bylo původně označení členů nevlivnějšího politického klubu, vzniklého v době francouzské revoluce. Název klubu je odvozen od místa jejich setkání, dominikánského kláštera Saint-Jacques (sv. Jakub) v Paříži. V obecném významu označuje výraz pro ty přívržence Francouzské revoluce uvnitř Francie, kteří se i po popravě krále hlásili k ideálům volnost, rovnost, bratrství a usilovali o republikánské uspořádání, i v případě, kdy nebyli členy žádné politické organizace.“ (Wikipedie, 2012)

¹⁸ David se po nástupu vlády Napoleona Bonaparte stal jeho dvorním malířem. Ve svých dílech však již postrádá onu heroickou atmosféru a politicko-morální náboj. Maluje témata nekonfliktní. Po pádu Napoleona odchází do exilu do Bruselu, neboť ve Francii na trůn dosedá Ludvík XVIII.

v jeho tvorbě. Hluchota v umělci podnítila kritický pohled a pozorovací talent a Goya vytvořil první cyklus kritických leptů s názvem Los Caprichos (Rozmary), kde odhaloval lidské chyby. Ze strachu před inkvizicí jej v zápětí stáhl. Po v pádu napoleonské armády a po krvavém potlačení madridského povstání přichází vláda Napoleonova bratra Josefa a v Goyovi probouzí tato situace revoluční a demokratizační myšlenky. Bohužel mu tyto naděje zničí válka. Reaguje na ni cyklem rytin Hrůzy války. Ještě z období povstání zpětně maluje velebný obraz Poprava povstalců 3. května 1808 v Madridu, kde zachycuje bezbrannost, a přesto silný vzdor povstalců, kteří byli popraveni napoleonskou armádou, a zachycuje jím smutek a zoufalství lidu. Obraz je kritikou politické moci a mechanických zbraní postavených proti samotnému člověku, bojovníku za svou svobodu, která by měla být samozřejmostí. Dalším obrazem je Obr, kde se nad davem prchajících lidí tyčí obrovská mohutná a nezničitelná mužská postava znázorňující politickou moc. Goyova díla se pomalu z prostě kritického úmyslu více a více mísí s pocitem zoufalství a hrůzy z bezmoci. Naprostým vyvrcholením jsou tzv. černé malby, které namaloval na stěnách svého domu. Nejznámější je pravděpodobně obraz Saturn požívá jednoho ze svých synů. V tomto obraze spatřujeme vyhrcovanou kritiku a Goya v divákovi vyvolává pocity nemilosrdné hrůzy a zoufalství.

Představitelem francouzského romantismu byl Eugène Delacroix. Uvedu pouze jeho jedno dílo, kde projevil své revoluční myšlenky, a tím je Svoboda vede lid na barikády. Hlavní hrdinkou je tu dívka z lidu, typická hrdinka pro období romantismu, která drží nad mrtvolami vlajku revoluce. Dívka je nejen bohyně svobody a naděje pro lid, ale jak píše W. Hoffman, je mnohem víc:

„Vlastním tématem obrazu, uloženým hloub než sám demokratický manifest, není politická svoboda, nýbrž uvolnění všech vazeb, osvobození vůbec, propuknutí uvolněných instinktů. V opojení těchto lidí, rozněcovaném ženou, se mísí hrůza ze smrti s hrůzou slasti života a z odhození všech zábran...“ (Slovník, 1991:150)

V Německu zmíním v období romantismu malíře Carla Spitzwega, který byl představitel mnichovského malířství období biedermeieru. Vytvářel především humorné obrazy jemně kritizující maloměšťáctví. S podobným tématem, jen se zaměřením na vídeňský život, tvořil rakouský malíř Ferdinand Gregor Waldmüller.

Po nastolení svobody tisku roku 1830 vznikly ve Francii politicky-kritické časopisy, které publikovaly karikatury. Byly to časopisy *La Caricature*, a *Le Charivari*. Nejznámějšími karikaturisty byli Grandville, Gavarni, Henri Monnier a realistickou karikaturu zastupuje Honoré Daumier.

Daumier byl sochařem, karikaturistou, malířem i kreslířem francouzského realismu. Pro zmiňované časopisy vytvořil spoustu karikatur především zesměšňujících politiky. (Časopis *La Caricature* byl hlavním listem protivládní opozice.) Vytvořil také soubor plastik a portrétních karikatur pravicových politiků. Kritizoval nejen royalisty, ale dokonce i samotného krále Ludvíka Filipa, když vytvořil jeho karikaturu Gargantua, kde ho zobrazil jako břichatého obra sedícího na trůně a požírajícího daně, čímž si vysloužil šest měsíců vězení. V pozdějších letech života se zaměřoval na sociální témata. Sám byl chudým, proto měl k sociálně slabším lidem vztah a svou tvorbou je podporoval. Je nutno zmínit, že on sám zemřel v naprosté chudobě finančně podporován přáteli. Daumier splňuje veškeré kritéria tématu mé práce, jde o moderního umělce využívajícího svých schopností a výtvarného projevu ke kritice společnosti se snahou ovlivnit co největší počet lidí nebo se zastat morálně zdravějšího názoru, a bojovat tak se škůdci společnosti.

Nejslavnější umělec francouzského realismu Gustave Courbet byl velkým stoupencem socialistických idejí a namaloval mimo jiné obraz *Slečny na břehu Seiny*, kde kritizoval prostituci.

Sociálně kritický umělecký projev můžeme spatřit i v obrazech některých ruských autorů, jako například Vasilij Grigorjevič Perov, který se zabýval životem na venkově, nebo Pavel Andrejevič Fedotov, který se ve svém díle zachycujícími ruskou společnost, vyznačoval pro něj typickým humorem.

2.5.4 Doba moderní

Dobou moderní (1870-1970) a *dobou postmoderní* (od 70. let 20. století po současnost) označujeme poslední období *doby nejnovější*. Do doby moderní řadíme obě světové války. V umění sem řadíme impresionismus i postimpresionismus, v Čechách generace Národního divadla, v Rusku peredvižnici, secesi, moderní umělecké směry jako fauvismus, expresionismus, futurismus, abstraktní umění a další. Nicméně až do první světové války umělci nepocítovali nutnost řešit sociální, kulturní nebo politické problémy doby, a to z toho důvodu, že se jedná o období politicky relativně klidné. Můžeme s nadsázkou říct, že se jedná o dobu „ticha před bouří“. Umělci se zabývali především stylem umění a jeho chápání ve-

řejností. Později však umělci zapomněli i na veřejnost a vytvořili z umění věc chápanou pouze hrstkou zasvěcených. Malíři se zajímali o barvy, způsob jejich nánosu, malířský styl, o důvody malby vůbec, jejich témata a obecně o definici umění jako takového. Proto vznikala spousta uměleckých skupin a směrů, které se často vyvíjely ze směrů předešlých nebo mezi sebou soupeřily. Sochaři byli také ovlivněni těmito směry, jejich tvorbu však nelze zařadit do jednoho směru. Užité umění a architektura, tak jako tomu bylo vždy, sloužily především k praktickému použití, nebudu se jim tedy více věnovat (ačkoliv praktičnost považují za velmi důležitou). Po válkách následuje doba postmoderní, která zahrnuje i umění dnešní doby.

Přestože v době moderní neznáme mnoho umělců, natož českých, tvořících s úmyslem pomoci vyřešit nebo upozornit na aktuální „globální“ problém doby, musím, také z vlasteneckých důvodů, zmínit generaci Národního divadla v reakci na Národní obrození. Jednalo se o kulturní vzestup České země a o boj nejen umělců, literátů a jazykovědců, ale hlavně o boj prostého lidu, který přispíval do veřejných sbírek na stavbu Národního divadla. S jeho stavbou a výzdobou je spojena spousta uměleckých osobností, například: architekti Zítek, Schulz, sochaři Wagner, Myslbek a malíři Ženíšek, Tulka, Mařák, Hynais a hlavně Mikoláš Aleš. Ačkoliv nebyl jako malíř ve své době uznán, byl obrovským vlastencem, který se po celý svůj život snažil tvořit v prospěch národa českého. Vybíral si venkovské motivy, kde se snažil ukázat krásy naší kultury, pak témata historická, kde ho zajímala hluboká národní historie, a také ilustroval čítanky a slabikáře, které odkázal dětem dalších generací.

Ruští realističtí malíři zvaní předvižníci také svým způsobem vytvářeli jemně sociálně i politicky kritická díla. Ilja Jefimovič Repin si vybíral náměty chudých lidí (Burlaci na Volze) a také vytvořil sérii obrazů s tématem ruské revoluce (Neočekávej ho). Zobrazoval také rozdíly sociálních tříd a napětí mezi nimi. Jako jistou formu kritiky lidských vlastností můžeme chápat také jeho další obraz Ivan Hrozný a jeho syn, kde zobrazil hrůzu otce, který v záchvatu vzteku smrtelně zranil svého syna. Zajímala ho také tematika lidské svobody a rovnosti (Záporožci píší dopis tureckému sultánu). Hrůzy války pak zobrazoval Vasilij Vasiljevič Vereščagin. Sociálně kritická témata zachycoval i Čech působící v zahraničí František Kupka v cyklech Mír a Náboženství.

Důležití jsou zajisté tři němečtí umělci, kteří kritizovali Německo během první světové války a v meziválečném období. Max Beckmann byl německý malíř, jehož tvorba se změnila s nástupem první světové války. Od roku 1930 jeho práce obsahovaly mytologické

odkazy na brutalitu nacistů. Dravějším umělcem byl v tomto směru Němec George Grosz, který ostře útočil a kritizoval meziválečné Německo v oblastech ekonomiky, politiky, vojenství a duchovenstva. Jeho dílo řadíme do dadaismu a jako jeden z nejaktivnějších členů „Klubu dada“ vytvářel útočné koláže a fotomontáže, které publikoval ve svých satirických časopisech. Třetí umělec Otto Dix měl stejně jako každý umělec tvořící proti ideálu nacistického Německa během druhé světové války zakázáno tvořit, přesto občas vytvořil nenápadně kritický obraz. Jeho odpor k válkám byl způsoben tím, že se jako mladík dobrovolně přihlásil do služby v první světové válce. Odesl si z této doby noční můry a celoživotní poselství - vytvářet obrazy zobrazující válečné utrpení, a připomínat tak, co lidé vyšších tříd německé společnosti tak rychle zapoměli - že Německo prohrálo válku a potýká se s velkou ekonomickou krizí. Velmi ostře kritizoval období Výmarské republiky po prohrané válce. Vybíral si témata plná pravdy a realisticky bez příkras je zpodobňoval. Většina publikací popisuje jeho dílo jako nekompromisní zrcadlo společnosti. Chudí lidé absolutně bez jakéhokoliv zastání, zmrzačení vojáci, hýření bohatých,... Jeho díla Zákop a Váleční mrzáci byla státem vystavena na slavné výstavě zvrhlého umění roku 1937 a později spálena. (Slovník, 1991)

Kubistickým malířem španělského původu, který se zabýval a reagoval na aktuální problémy doby, byl Pablo Picasso. Maloval vždy jako hrdý revolucionář. Začínal jako chudý umělec tvořící ve strašlivých podmínkách dnes světoznámého pařížského ateliéru Bateau Lavoir. Svým dílem přibližoval divákovi krizi člověka sociálně slabšího. Zpodobňoval chudáky, svobodné matky, sirotky a neustále se vracel k tématu slepoty. Politickou kritiku vnímáme z obrazu Guernica. Reagoval zde na strašlivou událost občanské války ve Španělsku, kdy bylo město Guernica zničeno německými a italskými bombardéry. V měsíčníku pražského spolku výtvarných umělců Mánes bylo už roku 1938 napsáno, že je to obraz „*který přitahuje, aby děsil. Aby probouzel*“ (Hlaváček, 1981:79). Je to obraz dokazující, že „*občanům svobody mění se štětec v rukou ve zbraně*“ (Hlaváček, 1981:80). Tato slova i konečná slova z jeho poselství, které poslal dopisem na Sjezd amerických spisovatelů roku 1937 a které bylo otištěno deníkem New York Times, by mohly být manifestem mé práce:

„Rád bych vám také připomněl, že jsem vždycky věřil a dosud věřím, že umělci, kteří žijí a pracují na poli duchovních hodnot, nemohou a nesmějí zůstat lhostejní ku konfliktu, v němž jsou v sázce nejvyšší hodnoty humanity a civilizace.“
(Hlaváček, 1981:80)

Neméně zajímavé je i prohlášení, které vyslovil pro americký časopis Springfield Republican při příležitosti výstavy španělských demokratických umělců v New Yorku, a v kterém chtěl všechny ujistit, jaký je jeho postoj k občanské válce ve Španělsku,

„Španělský konflikt je bojem reakce proti lidu, proti svobodě. Celý můj život umělce nebyl ničím jiným, než ustavičným zápasem proti reakci a proti smrti umění... Plátnem, na němž nyní pracuji a které nazvu Guernica, a všemi svými uměleckými díly z této doby jasně vyjadřuji svou nenávist k vojenské kastě, která uvrhla Španělsko do oceánu bolesti a smrti.“ (Hlaváček, 1981:80)

Picasso tvořil i za druhé světové války, práce však mohl publikovat až po ní. I nadále však zůstal věrný své rebelské, kritické a revolucionářské povaze a různými způsoby projevoval pohrdání a nenávist vůči nacismu, kvůli čemuž byl neustále přísně sledován. Malba reagující na nechutnost fašismus byla například Márnice. K obecnému překvapení pak vstoupil v důsledku války do francouzské komunistické strany. Považoval za svou povinnost účastnit se mírových sněmů a uctil je také svým uměním.

Po Picassovi se zaměřím na umění během první světové války a v meziválečném období. Není nutno rozepisovat se o první světové válce, a jaké škody napáchala. Spousta uměleckých ambic kvůli ní skončila, ale dala vzniknout dadaismu. Vznikl v neutrálním Švýcarsku a ve vzdálených Spojených státech během války jako protest proti nesmyslnému vraždění.

„Viděli jsme, jak všechno, co platilo jako spravedlivé, krásné a pravdivé, se zřítilo do propasti hanby a směšnosti“ Max Ernst. *"Zdravý lidský smysl byl pro slepce, dobré mravy se staly pramenem opovržení, úcta zbyla mrtvolám, logika pozbyla smyslu, estetika se rovnala pederastii.“* Marcel Janco. (Mráz, 2002:16)

Dadaisté netvořili umělecká díla, kterými by mohli situaci změnit, chtěli však vyjádřit svůj kritický názor a rádoby zachránit lidstvo před šílenstvím války. Zvolili si k tomu styl umění, kterým poukazovali nesmyslnými souvislostmi na nelogičnost války. Zapojovali i humor a fantazii. Při pohledu na tato díla bez znalosti historických souvislostí, pravděpodobně vůbec diváka nenapadne, že jde o kritiku. Spíše se zdá, že se jedná o další nepochopitelný výplod umělců. Dadaismus považujeme zcela jistě za směr kritizující válku, avšak nevidíme zde nadřazenost praktičnosti nad uměním, ale naopak. Umění bylo na prvním místě a válka, jako by dodala umělcům téma. Nejznámějšími představiteli jsou Marcel Janco, Hans (Jean) Arp, Marcel Duchamp, Francis Picabia, Man Ray a zmiňovaný Georg Grosz. V prostředí dadaistické pařížské skupiny se zrodil surrealismus. Tento směr byl

zprvu čistě umělecky zaměřený, později si však tito autoři uvědomili svou důležitost a zapojili se do politického života. Z časopisu Surrealistická revoluce se stal surrealismus ve službách revoluce, což mluví za vše. Velmi důležitým surrealistou byl Salvador Dalí, známý svou paranoicko-kritickou metodou. Dalí nebyl zcela jistě bojovníkem za spravedlnost, ale hlásal, že člověk má právo na psychickou abnormalitu. Svými neobvyklými až šílenými pracemi a taky vlastností porušovat veškerá pravidla a vymykat se, prolomil překážky ve věcech, které společnost odsuzovala, a pomohl tak pochopení k akceptování lidí, kteří nebyli společensky považováni za „normální“ a také vytvořit moderní svět. V Čechách působil teoretik a výtvarník Karel Teige, který se ve své brožuře *Surrealismus proti proudu* (1938) postavil proti komunistické kulturní politice a proti moskevským politickým procesům. Působili zde dva důležité surrealisty Toyen a Jindřich Štýrský. Toyen, neboli Marie Čermínová si tento pseudonym vytvořila úmyslně bezrodý, neskloňovatelný. Bojovala tím proti typickému chápání postavení ženy společností. Měla také vysoké nároky na svou tvorbu, kterou se tak vyrovnala evropskému standardu. Na narůstající tíživost doby pak například reagovala roku 1940 obrazem *Střelnice*. O její odvaze svědčí i to, že za okupace u sebe doma ukryla před nacisty dalšího surrealistu Jindřicha Heislera, který byl židovského původu.

Další směr, který je pro mou práci zajímavý, je novoplasticismus. Znamená podle Pieta Mondriana „právo na spravedlnost“, jehož principem je rovnováha, kterou je třeba uskutečnit nejen v umění, ale i ve společnosti. Důležitá byla jistě také poválečná expresionistická německá skupina *Nová věčnost*, do které se řadili Dix, Grosz, Beckmann, Heartfield a Schad. Jejich tvorba je popisována jako krutý realismus a výsměch doby. Mexický expresionista David Alfaro Siqueiros byl prudký politický aktivista¹⁹, zastánce stalinismu a spoluzakladatel revoluční odborové organizace. Je autorem manifestu mexické kulturní revoluce - Sociální, politické a estetické prohlášení. Snažil se o socializaci umění, které by posilovalo lid v revolučním boji. Během druhé světové války maloval obrazy na téma fašismu a jiných aktuálních problémů doby (*Smrt okupanta*, *Nový den pro demokracii*, *Bratrství mezi černou a bílou rasou*).²⁰ Po válce tvořila spousta umělců válečná mementa. Vyjadřovali jimi svůj negativní vztah k násilí a zároveň věděli, že lidé rychle zapomínají, především to, co si nechtějí pamatovat, a že tato naše vlastnost je velmi nebezpečná vzhledem k dalšímu možnému válečnému konfliktu.

---

¹⁹ Vedl atentát na Trotskyho, ruského marxistického revolucionáře a teoretika.

²⁰ Vlastní překlad z anglického originálu.

Důležití byli také sochaři. Pominu ty, co vytvářeli čestné pomníky a zmíním českého sochaře Jana Štrusa. Po intenzivním zážitku z války, v níž byl svědkem umírání vojáka střeleného do hlavy, vytvořil sochu Raněného, kde zobrazil svůj odpor k válce a soucit jak s vojáky samotnými, tak i s pozůstalými a s lidskou rasou obecně. Tato socha pomáhá nezúčastněným chápat bolest války a její nesmyslnost a zabránit opakování této strašlivé historie. Vincenc Makovský pak například vytvořil sochu Partyzána pro Gottwaldov. Jestliže budeme pokračovat v umělecké předválečné a poválečné české tvorbě, považuji za nutné přiblížit dobovou uměleckou situaci. Čeští umělci dvacátého století se snažili obecně otevřít umění živému vztahu ke skutečnosti, nebáli se experimentů. Nový vítr, který jimi do umění vnesli byl nutný a umělce k těmto změnám nutily nové formy a hodnoty soudobého života „*a jejich odvahu živil i sociální cit, pochopitelný u příslušníků národa, který zakusil nesvobodu a kterému i nadále hrozilo nebezpečí, projevující se naplno v osudovém utkání české kultury s fašismem za druhé světové války.*“... „*Vůdčí myšlenkou českých umělců v novém století se stala snaha podílet se vlastními silami na celkovém rozvoji lidstva. Smysl pro pokrok v umění se tak povětšinou organicky spájel se smyslem pro růst demokracie a sociální spravedlnosti.*“ (Pavel, 1978:204) V této souvislosti zmíním českou architekturu, která byla v tomto směru nejkonkrétnější a ve třicátých letech se snažila pomocí funkcionalistické architektury vytvořit kulturní bydlení pro chudé vrstvy československé společnosti. Tzv. sociální umění, zabývající se sociálními otázkami, se silně dotklo malířů, grafiků a sochařů dvacátých let. Revoluční charakter vidíme v počátcích Osmi a Skupiny, veřejné protestní malby patetických obrazů a karikatur pak vznikaly před začátkem okupace a během ní tvořili nevězněni umělci jen soukromě a v jinotajích. Značná část uměleckých osobností Československa válku nepřežila a velká část emigrovala. V sochařství dominovaly po válce zmiňované pomníky věnované jejím obětem a hrdinům. V malířství existovaly různé styly, témata a úmysly a byli mezi nimi i malíři, které jejich dílem řadím do své práce. Josef Čapek tvořil především kubistické obrazy. Ve svých dílech mimo jiné bavil typickým čapkovským humorem. Jeho kariéru však přerušila válka. Jelikož byl, stejně jako jeho bratr, neohroženým bojovníkem proti fašismu, byl mezi prvními odveden do koncentračního tábora, ze kterého se již nevrátil. Po nástupu Hitlera k moci reagoval kresbami Ve stínu fašismu, které vyšly v novinách. Namaloval obraz Mrak a v Lidových novinách publikoval Diktátorské boty:

„...nablýskané černé holínky kopou do všeho, co je cenné a hodnotné, a šlapou po hlavách lidí“. (Haškovec a Müller, 2000:27)

Po událostech Mnichova 1938 kreslí politickou kresbu Opuštěna, oloupena, ale nezlomena. Před svým zatčením pracoval na protiválečných cyklech Oheň a Touha. Další českou osobností umění dvacátého století byl malíř a ilustrátor Josef Lada. Zmíním jeho charakteristická lidová témata a v meziválečném období ilustrace k Haškovým Osudům dobrého vojáka Švejka kritizující pomocí satiry první světovou válku. Alfonse Muchu jsem zvolila pro jeho boj za vlast. Třicet let se věnoval Slovanské epepeji, kde zobrazoval důležité okamžiky dějin všech slovanských národů a kvůli které byl vyslýchán gestapem. Vladimír Sychra svou tvorbou, jako většina českých malířů, reagoval na hrozící světovou válku a zároveň na události občanské války ve Španělsku. Tvořil také sociální grafiku. Bratislavského rodáka, malíře Mikuláše Galandu zajímaly sociální problémy doby (Chudá rodina). Dalším úspěšným Slovákem byl grafik působící převážně v Mexiku Koloman Sokol. Byl velkým kritikem sociálních poměrů a nemazlil se ani se společenskými zlořády. Zabýval se tématy, jako je chudoba či nezaměstnanost a po celý svůj život zůstal skromným mužem věřící ve své mravní ideály. O tom jak velký člověk to byl, svědčí i to, že po smrti svého psa Samba na jeho počest tímto pseudonymem podepisoval své obrazy.

Přese všechnu uměleckou snahu následovala krátce po první světové válce druhá světová válka a děsivá historie se opakovala a to ještě v horším podání. Opět není nutné se rozepisovat o vraždění, zločinech a myslí zdravého člověka nepochopitelných činech, které s sebou válka přinesla. Nastoupila druhá éra poválečného umění, vznikaly opět obrazy, památníky a další umělecká díla, která dokumentovala hrůzy války. Poválečnou atmosféru vystihl sochař a grafik ruského původu působící v Paříži a USA Ossip Zadkine. Pracoval rád s dutinou a tu později vykládal jako „vězení“ - chtěl tím naznačit své myšlenky, že jsme dnes všichni vězňem, a přesto, že jsou v tom vězení díry, nikdo nemůže vyjít. Symbolickou připomínkou války byl i jeho Památník zničení Rotterdamu. Zobrazil zde pomocí silných gest hrůzu a žal obyvatel zničeného města.

Tato válka je však velmi důležitým zlomem pro mou práci, neboť po ní (kvůli poválečným mezinárodním dohodám a kooperacím, rozvoji techniky a průzkumům) se začala rozvíjet globální myšlenka chápání světa a s ní byly i definovány globální problémy. Vznikly demokratické státy. Demokracie pomalu přinášela stejná práva pro všechny a svobodu názorů. Především na západě, díky demokratické politice, vznikaly různé organizace a skupiny snažící se podporovat bezdomovce, sirotky, vznikaly útulky pro psy a kočky apod. Vzniklo pojmenování „země třetího světa“, kterým se nazývaly země chudé, sociálně zaostalé, mající horší hygienické podmínky, bez vzdělávacích systémů, zdravotní péče a podobně. Jak

se svět změnil a k jakým závěrům dospěl, popsal francouzský filosof Jean-Francois Lyotard, jehož slova inspirovala postmoderní umění.

„...představy o světě jsou ke konci 20. století jiné než na jeho počátku a v mezi-válečném období. Tehdy se věřilo, že lidstvo brzy vyřeší všechny vědecké, technické a společenské problémy. Vývoj se však tak zproblematizoval, že místo ovládnutí přírody hrozí lidstvu ekologická katastrofa, technické vynálezy vedou k zničení světa a místo společenského pokroku nastalo zhroucení totalitního socialismu.“ (Mráz, 2002:159)

Než se budu zabývat globálními problémy, respektive umělci, kteří se jimi zabývali, nezapomenu na popartistu Ronalda B. Kitaje. Ve svém malířském díle se zabýval politicko-sociálními otázkami. Jean Tinguely pak svými samoučelnými stroji "varoval" společnost. Následovalo minimal art, konceptuální umění a akční umění. V osmdesátých letech tvořili v Rusku proti oficiálnímu uměleckému stylu - socialistickému realismu - Ilja Kabakov a Erik Bulatov. Důležitým se stal určitě i Land art, v sociologo-ekologické rovině tvořili Slováci Juraj Meliš, Dezider Tóth (ochrana přírody) a další. Důležitým německým environmentalistou, připomínajícím také Německu, že nelze zapomenout na jejich válečné činy, je Anselm Kiefer.

2.6 Dnešní boj za lepší svět

Dnes se setkáváme s bojem aktivistů, i když toto slovo nerada používám, velmi často. Kromě individualistů vznikly také organizace, které umění pouze využívají, neboť vizuální prostředky jsou nejefektivnější. V tomto oboru se rozvinul i význam grafického designu, kdy vznikly pro tyto organizace loga, plakáty a celé vizuály pomáhající je propagovat. Z nemalé části právě díky přispění grafického designu vstoupily během let tyto organizace do všeobecného povědomí. Nejznámější jsou například UNICEF, Greenpeace, Lékaři bez hranic a na dva miliony dalších. Některé tyto organizace naleznete na webových stránkách OSN²¹ (Organizace spojených národů). Z individuálních umělců jsem vybírala podle vlastních sympatií a vlastního úsudku podle toho, nakolik důležitá, efektivní a výstižná jejich tvorba je. Vyjmenovala jsem vždy ty nejvlivnější zástupce jednotlivých stylů.

Existuje velké množství ilustrátorů a karikaturistů, kteří reagují na problémy doby satirou. Mluvím o stovkách umělců, kteří patří mezi světovou špičku. Jedním z nich je například

---

²¹ <http://www.unsystem.org>

Polák Pawel Kuczynski. Narodil se roku 1976, vystudoval akademii se zaměřením na grafiku a od roku 2004 se věnuje satirické ilustraci. Od té doby získal mnoho ocenění. Za svá témata si volí aktuální problémy dnešní doby, ať už jde o ty všem známé nebo ty, které si člověk neuvědomuje. Dotýká se opravdu téměř každého problému, který si můžeme představit. Z veřejně známých je to například téma chudoby, politiky, chamtivosti, lidské hlouposti, morálky. Jeho ilustrace jsou zajímavé tím, že mají velmi jednoduchý, příjemný, až snový výtvarný charakter a v kombinaci s poselstvím, které kritizuje určitou věc, tak vytváří v hlavě diváka obrovskou ironii. Znásobí onen kritický dopad a vytváří pocit souhlasu, porozumění, obdivu a spokojenosti se sebou samým. To je také důvod, proč jsou jeho ilustrace tak oblíbeny. Divák má pocit hrdosti, neboť na to, co vlastně ilustrace kritizuje, přišel sám, přesto, že to ilustrace jednoznačně nenabízí. Navíc pak obdivuje promyšlenost celého vizuálu. Je důležité vědět, že satira se nesnaží bojovat, satira má mít smysl. Od tohoto umění nečekáme, že se náhle svět změní k lepšímu, neposkytuje divákovi řešení problémů, ale alespoň na ně upozorňuje a to lákavým způsobem, který není chápán jako dotěrný aktivistický akt. Mezi jeho nejlepší ilustrace považují například dílo Čistič²². Je zde zobrazen komín továrny, z kterého vychází obrovský černý kouř a z horní strany obrazu jsou jakoby spuštěni čističi oken mrakodrapů, kteří čistí/přebarvují kouř na bílo. Touto ilustrací autor kritizuje aktuální problém se znečišťováním ovzduší. Podle statistik prováděných Světovou zdravotnickou organizací (WHO) mají nejhorší znečištění ovzduší Mongolsko, Botswana a Pákistán. Dalším jeho geniálním dílem je ilustrace Tučňáci.²³ Na obraze vidíme strom, rostoucí z popraskané suché půdy, a na něm je místo budky lednička, ve které se chladí tučňák, druhý čeká na větvi, až na něj přijde řada. Jasná reakce na globální oteplování. Vydařená je i ilustrace s názvem Řidičský test²⁴. Vidíme zde ruku držící tužku vyplňující test a malé autíčko, které narazilo do tužky v momentě, kdy držitel udělal chybu. Jde o narážku na poměrně jednoduchý způsob, jak získat řidičský průkaz, zvláště když si uvědomíme, že tato jedna chyba na papíře může stát ve skutečném světě lidské životy. O tom, že se o jeho práci ví a že získala velmi pozitivní odezvy z celého světa, se můžeme přesvědčit i na Facebookové stránce prezentující jeho práce, kde se objevují komentáře plné obdivu, souhlasu a podpory. Některé komentáře zde uvedu. V mém překladu zní:

---

²² Vlastní překlad

²³ Vlastní překlad

²⁴ Vlastní překlad

„Vynikající umělec, který toho má tolik co říct!“ nebo „Udělal to na mě obrovský dojem! Děkuji, že nás nutíš přemýšlet dvakrát!“²⁵ a mnohé další.

Zoran Spasojević je srbský umělec. Narodil se roku 1949. Jeho tvorba je typická pro svou amatérskou formu. Používá různé „laciné“ efekty, někdy je stručný a jindy přehnaně komplikovaný. Typická je pro něj koláž z fotografií, novinových článků a podobně. Ve své práci se ve velkém množství zabývá kritikou Evropské unie a prezidentem USA Barackem Obamou. Nezapomíná ani na své Srbsko a jeho politickou situaci. Ve svém díle Jestliže není chleba, sněž koláč²⁶ zobrazuje Obamu, který tuto větu s velmi pozitivním výrazem a pohodovým postojem sděluje na kost vyhublé postavě muže. Reaguje tak na Obamův pohádkový idylismus, jelikož byl kritizován, že sliboval vyřešit spousty problémů, přičemž autor naznačuje, že řešení nebude (a nebylo) tak jednoduché. Stejně tak kritizuje i Evropskou unii velmi kontroverzním plakátem, kdy na modrém pozadí místo žlutých hvězd, stojí v kruhu nazi muži s hlavami v řitních otvorech toho druhého. Takto dohromady propojení dohromady tvoří původní kruh hvězd. Autor se snažil kriticky vystihnout princip Evropské unie z jeho pohledu na věc. Výstižné je i dílo Moderní pracovník²⁷. Na bílém pozadí vidíme nohy člověka s tělem a hlavou osla. Domnívám se, že je to kritika aktuální situace ve světě, kdy si společnost necení manuálních pracovníků.

Americkým nejznámějším karikaturistou je Daryl Cagle. Narodil se roku 1956 a během svého života pracoval pro spoustu časopisů. Vytváří politické karikatury kritizující absolutně vše. Byl prezidentem National Cartoonists Society a snaží se publikovat a šířit práce mnoha novinových karikaturistů po celém světě. Aktuálně kreslí pro nejnavštěvovanější americký zpravodajský portál televize MSNBC. Cagle také v jednom svém rozhovoru tvrdí, že nejvíc kritických mailů dostává za témata jako Izrael, Palestina, židé, muslimové, potraty, kontrola zbraní nebo nelegální imigrace. Aktuálně nejznámější je pravděpodobně jeho kontroverzní dílo Mexická vlajka. Byla publikována roku 2010 a způsobila obrovské pobouření mexických čtenářů. U prostřed mexické vlajky je zobrazený zlatý orel v kaluži krve. Z průstřelů na vlajce chápeme, že byl zastřelen. Jedná se o narážku na drogové násilí v Mexiku. Cagle také tvrdí, že je důležité, z jakého důvodu karikaturu děláte. Jestli jde pouze o to někoho urazit, nebo zda chcete upozornovat na určitý problém. Jestliže si budou všichni všimnout hněvu a ne vaší myšlenky, přestává být karikatura účinná. V takovém pří-

---

²⁵ Vlastní překlad

²⁶ Vlastní překlad

²⁷ Vlastní překlad

padě jde o špatně provedenou karikaturu. Tvrdí také, že být karikaturistou může být velmi ošemetné. Většina zemí totiž podle něj tvrdí, že mají svobodu projevu, jakmile však publikuje karikaturista ostřejší kritiku, okamžitě jsou noviny a novináři žalováni.

Velmi špatná situace se svobodným tiskem je například v Alžírsku. Zde svou karikaturou kritizuje Ali Dilem. Narodil se roku 1967 a v současnosti spolupracuje s deníkem Liberté. Kritizuje konzervativce a vojenské radikály kontrolující moc. Svou tvorbou bez nadsázky riskuje život, bylo mu vyhrožováno smrtí islamistickými skupinami a dokonce byl státem za urážku odsouzen na rok vězení. O tom, jak si jeho kreseb svět váží, svědčí to, že získal okolo dvaceti mezinárodních ocenění a jeho facebookové stránky mají v srpnu 2012 téměř 100 000 fanoušků.

Jeana Plantu, celým jménem Jeana Plantureux se narodil v roce 1951 ve Francii. Opustil studium medicíny, aby se mohl věnovat kresbě. Pracoval pro několik novin, nejznámější byli například politicko-analytický měsíčník Le Monde diplomatique nebo L'Express. Proslavil se například kresbou Nesmím kreslit Mohameda, věnuje se režimům v Číně a Barmě nebo novodobé migraci. Velmi známá a aktuální práce je Vyhnání Romů. Francie má velkou základnu karikaturistů a kritických časopisů, které se těší vysoké oblibě čtenářů.

Mezi nejznámější evropské karikaturisty patří například i Maďar Csaba Varga nebo Polák Andrzej Mleczo. Ze slovenských karikaturistů je aktuálně nejznámějším Martin Šútovec (Shooty). Vybrané světově známé umělce pak najdeme na stránkách Cagle Cartoons, které nabízí ty nejlepší karikatury dnešní doby. Najdeme mezi nimi známá jména, jako například Američan Larry Wright, v Africe působící Damien Glez, Rakušan Markus Szyszkowitz nebo Čech působící v Německu Marian Kamenský.

Z poměrně bohaté tradice českých karikaturistů uvedu Vladimíra Jiráňka. Narodil se roku 1938 a politické karikatuře se věnuje zejména od roku 1990. Jeho tvorbu můžeme spatřit v Hospodářských novinách, Lidových novinách, Mladé frontě DNES, nebo v časopise Reflex. Pro jeho tvorbu je velmi typická jednoduchá černá linka na bílém podkladu, absolutně bez jakékoliv plastičnosti, a trefné slogany. Aktuální expozice Jiráňka nese název Já vím svoje a představuje v ní stovku politických a společenských „komentářů“ z posledních čtyřiceti let.

Již zesnulý Otakar Štembera byl důležitým českým karikaturistou, spoluzakladatelem Mladé fronty a Dikobrazu. Byl znám pro svůj nekomplikovaný a pravdivý přístup k životu. Začínal tím, že bavil spolužáky humornými kresbami. Když nacisté roku 1939 zavřeli vy-

soké školy, začal se živit jako kreslící sportovní novinář v Národní politice. Poté se už věnoval Mladé frontě. Jeho tvorbu ovlivňovala politická situace ve světě. Časté témata byla komunismus, technický pokrok a aktuální moderní trendy. Tvořil vnitropolitickou i proti-imperialistickou satiru. V publikaci Výběr karikatur Otakara Štembery trefně stojí:

„Kreslená satirická anekdota je tím rybníkem, ve kterém Ota Štembera loví. Žije mezi lidmi a vadí mu totéž, co jim.“ (Bešta, 1980:73)

Štembera je bezpochyby nejvtipnější a nejskromnější karikaturista české historie, kterého musíte obdivovat.

Nepostradatelný je také v historii české ilustrace a karikatury Vladimír Renčín. Narodil se roku 1941 a svůj první obrázek otiskl už jako osmnáctiletý. V roce 1974 ho vyšetřovala Státní bezpečnost a dostal na několik let zákaz publikovat. Renčín reaguje na politickou situaci doby.

V České republice, stejně jako ve světě, existuje velká spousta kvalitních karikaturistů a kreslířů. Jejich seznam lze najít na stránkách České unie karikaturistů. Ještě zmíním významného českého kreslíře Pavla Reisenauera. Narodil se roku 1961 a právě on je autorem originálních obálek týdeníku Respekt. Také Zelený Raoul Štěpána Mareše se stal už zažitou historií. Vychází už 12 let v časopisu Reflex.

Fotografie je velmi využívaným vizuálním prostředkem. Je významná proto, že dokáže zachycovat realitu, je líbivá na pohled a poměrně rychle zhotovitelná. Dokáže zachytit sekundy těch nejzajímavějších okamžiků. O síle fotografie hovoří Maurice Berger, kulturní historik a kurátor ve svém článku Fotografie mění boj za rasovou spravedlnost. (Photography, 2012) Tvrdí, že fotografie pomohla zformovat a následně vést kupředu hnutí za občanská práva během 60.let. Konkrétně práce Dannyho Lyona v knize Dokument o boji za rovnost²⁸. Využíval zde dokumentární fotografii. Tento styl je pro mou práci důležitý. Jedná se o dokument, svědectví, zachycení okamžiku, upozornění, ve kterém se nelže. Pouze přináší bez jakýchkoliv příkras fakta a divák si dojem a názor tvoří sám. Právě svou jednoduchostí a psychickým vlivem se stává dokonalou zbraní umělcovou. Musíme však rozlišovat důvody vzniku dokumentu a tvůrčí cíle. Tyto cíle můžeme rozlišovat na subjektivní a objektivní. Dokumentární fotografie vznikla ve třicátých letech 20. století, kdy vznikla roku 1935 společnost Rarm Security Administration, která byla tvůrcem fotografické kampaně, jež měla za úkol sestavit dokumentaci sociálních problémů v jižních státech USA.

---

²⁸ Vlastní překlad

Zúčastnilo se jí spousta fotografů, kteří zachycovali depresi Ameriky v době krize. Byla to Charlotte Brooks, Esther Bubley, Marjory Collinsová, Jack Delan, Sheldon Dick, Walker Evans, Dorothea Langeová, Russell Lee, Carl Mydans, Gordon Parks, Edwin Rosskam, Louise Rosskamová, Arthur Rothstein, Arthur Siegel, Roy Stryker, John Vachon, Marion Post Wolcottová a další.

Dnes se dokumentární fotografií zabývá Čech působící v Americe Antonín Kratochvíl. Jeho život je velmi bohatý. V mládí utekl do Rakouska a v Československu byl odsouzen k sedmiletému vězení za nedovolené opuštění republiky. Prošel rakouským uprchlickým táborem i francouzskou cizineckou legií. Ve Švédsku byl dokonce vězněn. V Nizozemí studoval akademii a poté odjel do USA. Kromě práce pro prestižní časopisy pracoval i na dokumentaci východního bloku a pádu železné opony. O této dvacetileté tvorbě vydal knihu *Broken Dream: Twenty Years of War in Eastern Europe*. Ve světě se proslavil díky své neohroženosti a chuti riskovat. Sám tvrdí, že když mu někdo dá auto a konflikt, zajede ho nafotit. Díky své těžké minulosti se naučil zvládat složité životní situace a zaznamenal genocidu v Zaire a Rwandě, utečence v Bosně a Afghánistánu, nechyběl ani v Zimbabwe, kde dokumentoval oběti AIDS. Je spoluzakladatelem fotografické agentury Sedm. Aktuálně se však zaměřil na ekologické problémy. Mezi jeho ocenění patří cena právě v kategorii Příroda a životní prostředí.

Spolu s Kratochvílem je také spoluzakladatel agentury Sedm americký válečný fotograf a fotožurnalista James Nachtwey. Začínal jako fotograf malého nakladatelství, než se rozhodl zkusit štěstí na volné noze. Od té doby dokumentoval občanské nepokoje v Irsku, ozbrojené konflikty a sociální problémy v Jižní Africe, Latinské Americe a na Středním východě. Fotografuje ve věznicích a zajímá ho i hlad a znečištění ve východních zemích. Za svou práci také získal množství ocenění, například od Klubu zahraničních novinářů. Mezi další významné oceňované fotografie patří i již zesnulá Francouzka Alexandra Boulat. Zaměřovala se na konflikty a sociální problémy. Dokumentovala konflikt v Chorvatsku, Bosně a Kosovu, Palestinsko-Izraelský konflikt, roli ženy v islámských národech a invazi do Iráku.

Důležití jsou také Angličan Gary Knight, dokumentující konflikty v Severní Koreji, Africe, Jižní Americe, jižní Asii a jihozápadní Asii. Často se zabýval lidskými právy a chudobou. Ital Franco Pagetti se kromě hrůz válek a stále aktuálnějších povstání teroristických skupin zaměřuje na nezastavitelný sestup do krvavé sektářské občanské války. (VII Gallery, 2012). Další důležití dokumentární fotografové jsou Stephanie Sinclair, Ron Haviv, Chris-

topher Morris, John Stanmeyer, všichni zakladatelé agentury Sedm nebo Eugene Richards, Christopher Anderson, Lauren Greenfield a Ed Kashi.

Velmi úspěšným ekologickým a kulturním aktivistou je fotograf Chris Jordan. V tomto oboru je věhlasný pro svou zajímavou neobvyklou tvorbu. Nejdříve byl právníkem, ale jelikož mu tato práce nepřinášela radost, naopak se podle svých slov trápil a považoval ji za nudnou, rozhodl se naprosto a neodvratně skončit, když si vynutil na úřadech zničení jeho právníckého osvědčení. Chtěl si být jistý, že není cesty zpět. Začal se zabývat fotografií a od té doby se stal celosvětově uznávaným kulturním aktivistou. Přednáší na školách a získal mnoho následovatelů. Vytvořil několik projektů zabývajících se masovou spotřebou Ameriky s názvy Netolerovatelná krása: Portrét americké masové spotřeby²⁹ nebo Běh čísel: Americký autoportrét³⁰. V těchto pracích využívá zajímavého způsobu dokumentování spotřeby a následného vzniklého odpadu. Používá totiž statistiky a zobrazuje aktuální počet vzniklého odpadu za určitý čas. Obvykle se jedná o milióny za sekundy či minuty. Takto reflektuje neúměrnou spotřebu plastu, papíru, nafty a podobně. Vytváří tak práce obrovských rozměrů, někdy za pomoci Photoshopu, které zdaleka působí jako panoramata, grafické vzory, kopie slavných obrazů, avšak jakmile se přiblížíme, zjistíme, že je obraz seskládan z plechovek, plastových kelímků, láhví, igelitek, víček atd. Jeho práce má na diváka velmi silný efekt, neboť používá fakta, které pak přetváří do obrazů. Člověk si nedokáže přestavit množství něčeho udávaného pouze v číslech, proto jeho práce v lidech vzbuzuje úžas a pravděpodobně i pochopení, jak vážná situace je. Od roku 2009 se věnuje projektu Midway: Zpráva z gyru³¹. Zde dokumentuje dopad lidské masové konzumace na tisících mrtvých tělech Albatrosů. Shluk ostrovů vzdálených více než 2000 mil od nejbližšího kontinentu je zaplaven odpadky. Hnízdí mláďata jsou krmena smrtelným množstvím plastů, které jejich rodiče, mylně považují za potravu. Naberou tedy z vody spousty plastů a předají svým mláďatům na pobřeží, tato mláďata tak mají postupem času zaplněny žaludek plastem a umírají hlady. Plovoucí odpadky jsou běžnou součástí obrovsky znečištěného Tichého oceánu. Jelikož se plast nedokáže biologicky rozložit, jakmile ptáci uhynou, zůstane po nich pouze kostra, peří a obrovské množství plastů jako třeba kartáčků, víček či zapalovačů uprostřed. Tento bizarní pohled tvoří podstatu projektu. Jordan dále pokračuje v dokumentování života Albatrosů, aby světu ukázal jaký je to nádherný pták a probudil v lidech soucit. Dalším jeho projektem je například Ushirikiano, kdy jel na dvacetidenní

---

²⁹ Vlastní překlad

³⁰ Vlastní překlad

³¹ Vlastní překlad

expedici do Keni na místa, které běžný turista nevidí a dokumentoval zde život místních obyvatel a přírodu. (Jordan, 2012)

Z dalších fotografií uvedu Yanna Arthus-Bertranda. Nejdříve se zabýval fotografiemi zvířat, ale v průběhu své kariéry našel svůj smysl jinde a posledních patnáct let se věnuje zachycení naší planety ze vzduchu. Fotografuje především z vrtulníků a horkovzdušných balónů. O své výstavě Alive v Praze řekl:

„Alive - to nejsou jenom nádherné fotografie zvířat. Jsou to i fakta a čísla o našem způsobu života a o cestách, kterými bychom se měli ubírat v budoucnu. Za naši planetu jsme zodpovědní všichni. Je na každém z nás, aby si uvědomil, že musíme podniknout nějaká prostá a evidentní opatření. Spousta nových a evidentních způsobů jak s tím něco dělat existuje i v našem každodenním životě. A teď pro to nadešel ten čas.“ (Alive, 2012)

Důležitá je také organizace PhotoPhilanthropy adresující kritické, sociální a environmentální problémy tím, že poskytují fotografům zdroje a možnosti, aby spolupracovali na vytváření obrazů, které řídí sociální změny po celém světě. Kromě příspěvkových grantů a pořádání výstav také hodnotí ty nejlepší práce. Ocenění byli v roce 2011 Inge Kathleen Hooker, Paolo Patruno, Oxana Onipko, Adam Levner, Ricardo Rocamora, Sharon Hart, Anush Babajanyan, Anne Salminen-Cesari, Stephanie Foden a Tim Harris.

Druh umění, v jehož charakteru tvoří další skupina umělců, můžeme nazývat ekologické umění, neboli anglicky Eco art. Podle „eco-umělkyně“ Robinsonové je to aktuální forma environmentálního umění vytvořená umělci, kteří se zajímají o místní i globální environmentální situaci. Dodávají umění funkci. Existují stovky takových umělců po celém světě a existuje nespočetně definicí. Základem však je, že se umělec snaží zlepšit vztah lidí k přírodě a to jakoukoliv formou (vizualizací, produktem).³² (Robinson, 2012). Mezi nejznámější tvůrce patří Aurora Robson, která například tvoří různé plastiky a koláže z plastů nebo z reklamních letáků, které nám denně zaplňují poštovní schránku. Známa je také designérka skla Sarah Hall, která se v tomto směru proslavila solárními projekty. Další aktivistická designérská skupina je MSLK, která se snaží šířit ekologická poselství nejen svými akcemi, kdy například pověsí velký počet plastových lahví³³ na stromy, do výloh či na budovy, ale také vytvořili „ekologickou“ módní značku aGaiN. Všechny výrobky (ka-

³² vlastní překlad

³³ Na svých stránkách uvádí, že každou sekundu se v Americe spotřebuje 1500 plastových lahví. Aby lidem ukázali, jaké je to vlastně množství, vytvořili tento projekt.

belky, ponožky, punčochy) jsou vyráběné z recyklovaného materiálu. Tato skupina slaví úspěchy po celém světě.

Velmi podobný Eco artu je umělecký styl Land art. Má zcela jistě také spoustu definicí, ale v zásadě se jedná o umění vytvářené v přírodě a užívající přírodní materiály k jeho tvorbě. Důraz klade na monumentálním působení na diváka. Heslem je: „Kooperace s přírodou.“ Vzniklo jako kritická reakce na komerční svět šedesátých let. Z nejznámějších umělců tímto stylem v sedmdesátých letech tvořili Američani Robert Smithson a Clement Greenberg. Mezi aktuální umělce patří Carl Andre, Alice Aycock, Walter De Maria a další, například Britové Chris Drury, Andy Goldsworthy, Richard Long a Australan Andrew Rogers.

Velmi důležitým prvkem vizuální prezentace je film, animace a televizní spoty nebo reklamy. Můžeme si však klást otázku, jestli je řadíme do prací uměleckých. Je těžké definovat umění a já se o to zde jistě nebudu pokoušet. Jelikož se však jedná o velmi obsáhlé, silné a extrémně vlivné odvětví, musím zde některé příklady zmínit. Psala jsem již v předchozí kapitole, že film často kritizuje ve formátu dokumentárním, kde stejně, jako dokumentární fotografie zobrazuje realitu. Z kritických, na problémy upozorňujících dokumentů uvedu například francouzský dokument *Le Sang des bêtes* režiséra Georgese Franju, který ukazuje jeden typický den na jatkách. Absolutně bez příkras je zde zobrazeno krvavé zabíjení zvířat v kontrastu se znalými lhostejnými praktikami řezníka, pro kterého se jedná o běžnou rutinní záležitost. Tento film má na diváka velký dopad, který zdvojnásobuje jeho černobílé provedení. Snad každý si na něj pak vzpomene, když v obchodě přemýšlí, jaké maso si koupí k obědu. O tom, jak funguje potravinářský průmysl, můžeme vidět i v dokumentu *Food, Inc.* od Roberta Kennera nebo v americkém dokumentu *Earthlings* Shauna Monsona a Libra Maxe. Tento dokument zpracovává kromě jatek a zabíjení zvířat pro potravu i další témata týrání a zabíjení zvířat od utrácení pouličních psů, přes oděvní průmysl a zabíjení pro kožešinu, až po týrání zvířat pro zábavu (cirkusy, rodea...). Tuto skupine lze také doplnit o poměrně aktuální dokument amerického režiséra Morgana Spurlocka s názvem *Super Size Me*. Filmař v něm riskuje své zdraví a celý měsíc se stravuje pouze v McDonalds. Zaměřuje se tak na fenomén fast foodu a obezity.

Dalším citlivé téma naší společnosti zkoumá britský dokument *Executions* od Davida Hermana, který poukazuje na nehumánnost poprav vězňů. Nejedná se pouze o smrt zastřelením, oběšením nebo elektrickým křeslem, ale také ukamenování nebo upálení, které se ještě i dnes praktikuje v méně vyspělých státech. Velmi kvalitní dokumenty vytvořil němec Werner Herzog. Za svůj život jich vytvořil mnoho a interpretoval v nich divákovy problé-

my zabírající široké spektrum od těžkého, přesto smyslného života hluchoněmých, přes témata hrůzy a destrukce až po osobní příběhy „hrdinů“. Velmi zajímavá je i trilogie dokumentů *Zeitgeist: The Movie*, *Zeitgeist: Adendum* a *Zeitgeist: Moving forward* od Petera Josepha, amerického nezávislého filmaře. Tyto dokumenty kritizují společnost dnešní doby. Zpracovává témata jako náboženství, útok na budovy WTC z 11. září, svět financí a jeho dění. Mluví o teoriích pravdy, které nevidíme a o tom, kdo doopravdy vládne světu. V druhém díle interpretuje svou obavu úpadku společnosti, opět se zaměřuje na moc peněz a v závěru nám poskytne řešení těchto problémů. Třetí díl řeší opět společenské vztahy, zdůrazňuje důležitost racionálního myšlení. Všechny díly jsou dostupné na internetu, neboť Josephovým cílem je, aby jeho poselství vidělo co nejvíce lidí. Další povedený dokument *Life After People* od Davida de Vriese a Douglase Cohena vychází z teorií dnešních inženýrů, botaniků, ekologů a biologů o tom, jak bude v budoucnu vypadat Země poté, co zmizí lidé. Dokument řeší opravdu zajímavé otázky, jako například, co se stane s elektrárenami, jaká zvířata či rostliny přežijí, do jaké míry zasáhl člověk do přírodního dění a jestli existuje cesta zpět. Také již zmiňovaný fotograf Yann Arthus-Bertrand a producent Luca Bessona vytvořili dokument o planetě Zemi s názvem *Home*. Cestovali po padesáti zemích světa a zachycovali pomocí kamery jejich krásu. Dokument optimisticky poukazuje na vzrůstající povědomí veřejnosti o aktuálních problémech světa. Podle Česko-Slovenské filmové databáze³⁴ je divácky nejúspěšnější dokumentární film *Earth* Alastaira Fothergilla a Marka Linfielda, který ukazuje život zvířat jako například polárních medvědů, slonů, lvů a velryb a jejich boj o přežití kvůli nepříznivým okolnostem způsobených globálním oteplováním. Podobné téma zpracovává i dokumentární seriál *Planet Earth* od BBC, který jednoznačně vítězí v žebříčkách jak Česko-Slovenské filmové databáze v kategorii seriálů, tak i v americké databázi Internet Movie Database (IMDb)³⁵ jako nejlepší ekologický dokument. Režii obstarali Alastair Fothergill a Mark Linfield, kteří tento dokumentární seriál vytvořili během pěti let a přiblížili nám život na Zemi v extrémním prostředí Antarktidy, jeskyní a podobně. Tématu žraloků a jejich možného kompletního vyhubení se věnuje v dokumentu *Sharkwater* Kanadčan Rob Stewart. Dalším ekologicky zaměřeným a velmi úspěšným dokumentem je *The Cove* od Louieho Psihoyose. Jedná se o snahu skupiny aktivistů proniknout do skryté zátoky v japonském Taiji a odkrýt neradostnou pravdu o závažných ekologických zločinech. Davis Guggenheim režíruje dokument rozebírající globální oteplování. Hlavní postavou je Al Gore, muž, který se roku 2000 snažil vyhrát post prezí-

---

³⁴ www.csfd.cz

³⁵ www.imdb.com

denta Spojených států amerických. Právě od prohraných voleb se snaží světu dokázat, že globální oteplování není mýtus, ale že se jedná o vážný problém, který nás dostihne během deseti let, kdy už bude na jakoukoliv záchrannou akci pozdě. Al Gore se neohání svým přesvědčením a nedůvěryhodnými teoriemi, ale veškeré jeho tvrzení je potvrzeno fakty. Za pravdu mu dala zpráva OSN, poté co se roku 2007 sešli světoví klimatologové na pařížské konferenci. Zajímavá témata zpracovává režisér Ross Kemp, který cestuje po světě a dokumentuje problémy dnešní doby. Jeho nejúspěšnějšími dokumentárními seriály a filmy jsou *Ross Kemp on gangs*, *Ross Kemp in Afghanistan*, *Ross Kemp: Middle East*, *Ross Kemp Return To Afghanistan* anebo *Ross Kemp: Extreme World*. Jižní Korea vytvořila dokument o lidech snažících se utéct ze Severní Korey. Zobrazuje strastiplnou cestu uprchlíků přes Čínu, kde jim hrozí nebezpečí džungle, hladu a čínských hlídek až do Jižní Koreje.

O anorexii hovoří anglický dokument *Dana: The 8 Year Old Anorexic*. Problematiku a věčnou otázku potratů zkoumá dokument *Lake of Fire*. Téma slepého náboženství pak zpracovává ironický dokument *Religulous* Larryho Charlese. K válečným zločinům a především k jednomu hrdinovi se vrací dokument *The Power of Good: Nicholas Winton* a také francouzský devítihodinový dokument *Shoah*. Nejlepším válečným dokumentem je podle americké filmové databáze IMDb francouzský *Nuit et brouillard*. Aktuálním problémem posedlostí zbraněmi a útoky ve školách se zabývá dokument *Bowling for Columbine* slavného amerického dokumentaristy Michaela Moora. Práci válečného fotografa Jamese Nachtweye, kterého jsem zmiňovala při rozboru fotografické tvorby, dokumentuje Christian Frei ve švýcarském dokumentu *War Photographer*. Velmi působivý je dokument *The Last Just Man* zobrazující snahu generála Romeo Delleire odvrátit genocidu, při níž zahynulo 800 000 Afričanů. Kromě dokumentárních filmů existuje i filmový žánr životopisný, krimi nebo drama, které také mohou řešit, ventilovat nebo poukazovat na problémy doby. Mezi aktuálně nejznámější patří určitě *Květ pouště*, životopisný příběh topmodelky Waris Dirie, která do třinácti let žila v rodném Somálsku a v pěti letech podstoupila obřízku. Proti tomuto špatnému zvyku některých méně vyspělých států bojuje dodnes. Ukamenováním a obecně utlačováním ženských práv se zabývá film režiséra Cyruse Nowrasteha *The Stoning of Soraya M.*, který byl vytvořen podle skutečné události na íránském venkově. (ČSFD, IMDb, 2012)

Samozřejmě také další žánry také mohou náznakem nebo charakterem jednotlivého filmu ventilovat nějaký aktuální problém. Dobrým příkladem jsou všechny pohádky, které mají za cíl v dětské mysli vytvářet jisté morální zásady a vychovávat je. Dalším příkladem může

být animovaný film podle prvního íránského komiksu Persepolis, zamilovaná Orwellova Farma zvířat a další. V dnešní době existuje také spousta televizních spotů, krátkých videí a reklam, které můžeme shlédnout na internetovém portálu YouTube. Z nejlepších českých televizních spotů zmíním kampaň Rady pro rozhlasové a televizní vysílání proti přílišnému sledování televize dětmi. Kampaň nese výstižný název Vaše dítě, vaše televize, vaše zodpovědnost. Z těch světových uvedu relativně novou americkou a velmi rozsáhlou kampaň organizovanou Characters Unite. Je to oceňovaný americký veřejný program, který vznikl, aby odstranil sociální a kulturní rozdíly a utlačování, které stále v naší společnosti existuje. Funguje na principu toho, že členové oslovují běžné lidi na ulicích i osobnosti a ti si mohou vybrat ze sloganů, které definují, co jim vadí. Každý si pak podle výběru obleče tričko s tímto sloganem: „Vadí mi...“ (I won't stand for...), a pak vybraný problém, například rasismus, netolerance, homofobie, šikanu, předsudky a podobně. Následně jsou natočeny rozhovory s jednotlivými osobnostmi a účastníky, kteří hovoří o problému, který si vybrali. Tato videa pak publikují na internetu. Tento program vytváří další příležitosti, navštěvuje školy, komunity a ať už online nebo naživo se snaží šířit jejich poselství. (Characters, 2012)

Dalším odvětvím, kde se nejvíce proslavil jeden umělec, zabývající se kritikou dnešních problémů, je Street art. Veleznámé ikonické graffiti od Banksyho se již zapsaly do učebnic historie umění. Samu postavu Banksyho zahaluje mysterióznost typu paní Columbové. Nikdy jsme ho neviděli, ale předpokládáme, že existuje, protože se o něm mluví, a proto o něm mluvíme i my. Banksy satirickou formou poukazuje na politické i kulturní problémy. Například namaloval/nasprejoval prasklinu ve zdi na Izraelské bezpečnostní bariéře v Palestině s iluzivním průhledem na pohádkovou krajinu s palmami a mořem. Další jeho zajímavé graffiti jsou líbající se policisté, různé kombinace dětí s vojáky, krysy ve vtipném kontextu a mnohé další.

Grafický design se velkou měrou podílí na propagaci charitativních, neziskových i aktivistických organizací, kampaní a programů pomocí plakátů. Existuje velká řada plakátových soutěží a důležitou částí grafického designu je také tvorba log a vizuálů, které se snadno zapamatují a pomůžou k propagaci jednotlivých organizací. Z log zmíním značku Greenpeace. Fakt, že se každému při pouhém pomyslení na tuto organizaci zelené logo objeví v hlavě, mluví za vše. Velmi povedené je i logo Mezinárodní organizace na ochranu divoké přírody (WWF) zobrazující černobílou pandu. Všichni si také vzpomeneme na UNICEF, Dětský fond Organizace spojených národů. Ačkoliv logo se může zdát v očích

grafického designéra příliš složité, svému účelu už léta slouží a tuto organizaci zná téměř každý. Další organizace jsou například Amnesty International, Heart Foundation, Sunny Kids, PETA, IFAW, Svoboda zvířat, Lékaři bez hranic, Člověk v tísni a další. Z praktického hlediska jsou také důležité různé vládní organizace OSN, EPA, CIA.

Výtvarné soutěže, které jsou pořádány celosvětově, jsou například Design Against Fur. Tato iniciativa každoročně pořádá v různých zemích plakátovou soutěž v kampani pro zastavení zabíjení zvířat pro kožeshinu. V České republice zmíním organizaci Neziskovky.cz, která pořádá každoročně soutěž o nejlepší veřejně prospěšnou reklamu.

Organizace si však své propagační materiály vytváří také samy. Většina těchto plakátových kampaní se snaží šokovat a vyburcovat veřejnost, a proto obvykle volí kontroverzní metody zobrazující násilí. Velmi povedený je plakát od Mezinárodního fondu pro ochranu zvířat (IFAW), kde vidíme slovo „whale“ (velryba) upravené do kaligramu ocasu velryby, který se mrská nad hladinou moře a ve spodní části plakátu stojí text: „Zůstanou pouze slova?“³⁶ Vtipně ironický je také plakát od Světového fondu na ochranu přírody (WWF), kdy z džungle omylem vylétává na liáně Tarzan a letí vzduchem, neboť se nemá čeho dalšího chytit - tato část deštného pralesu byla pokácena. Plakát také diváka informuje, že 15 km² z deštného pralesa zmizí každou minutu.³⁷ Zajímavá je také francouzská kampaň charity SAMU Social, zobrazující bezdomovce potápějící se v ulicích. Vidíme muže, ženy i psy zabořené do asfaltu nebo betonu. Slogan plakátů zní: „Čím déle žiješ na ulicích, tím hůře se z ní dostáváš.“³⁸ Opravdu existuje obrovské množství informačních a upozorňujících plakátů a nemalá část z nich je velmi nápaditá, originální a trefná. Většinu najdeme na stránkách jednotlivých neziskových i státních organizací. Jako samostatného umělce uvedu Oliviera Toscaniho. Jeho plakáty a billboardy využívající převážně fotografie jsou světově proslulé. Jako jeho nejznámější období je veřejností chápána spolupráce s italskou firmou Benetton od roku 1982 do 2000. Proslavila ho však také kampaň proti AIDS a důležitým tématem je pro něj i rasismus, který zpracovává v mnoha fotografických plakátech. V roce 2007 prezentuje známou kampaň „No Anorexia“, kde na velkých billboardech pózuje nahá anorektička, francouzská herečka a modelka Isabelle Caro, která při své výšce 164 cm vážila 31 kilogramů.

---

³⁶ Vlastní překlad

³⁷ Vlastní překlad

³⁸ Vlastní překlad

V roce 2010 šokovala svět francouzská kampaň proti kouření organizovaná sdružením Droits des non-fumeurs (Práva nekuřáků), a to sexuální podtextem. Na dvou plakátech vidíme dívku a chlapce (dívku na jednom a chlapce na druhém) klečící na zemi před postavou muže v obleku. Dívka a chlapec mají v puse cigaretu, která míří do rozkroku muže a jedná se tak o zřejmou narážku na orální sex. Obraz doplňuje nápis: „Kouřit znamená být otrokem tabáku“. Tyto plakáty pobouřily celou Francii. Jak uvádí v článku *Cette campagne anti-tabac fait scandale* francouzský list Le Parisien (2010), sdružení se brání:

„Cigarety v mladých nebudí strach. Využitím tématu sexu jsme upoutali jejich pozornost. Když je potřeba šokovat, šokujme!“³⁹

Sdružení také podotklo, že je kampaň zaměřenou na mládež. Tyto plakáty se podle Le Parisien měly objevovat v denním tisku a na veřejných prostranstvích, jako například v barech a diskotékách.

Zajímavá je i práce Anny Craemer, která se pomocí názorů některých grafických designérů snaží svými webovými stránkami s názvem Critical Graphic Design, An investigation by Anna Craemer, propagovat myšlenku důležitosti a vlivu grafického designu. Jednotliví designéři jsou prezentováni videi, kde hovoří o svém názoru na toto téma. Paulus M. Dreiholz například tvrdí: „Neexistuje žádná zpráva, jestliže před ní neexistuje forma.“ Paula Scher zase uvádí: „Není to o tom změnit svět, ale mění ho.“ Eike König říká: „Je to o tobě, ale pro druhé.“⁴⁰ (2012)

---

³⁹ Vlastní překlad

⁴⁰ Vlastní překlad

3 A CO NA TO SPOLEČNOST?

Umělecké kritické projekty by byly k ničemu, kdyby nebylo, komu je ukazovat a komu zprávu předávat. Samozřejmě na to můžeme filozoficky reagovat otázkou, jestli by tedy v tom případě nějaké problémy byly. V této kapitole bych se chtěla zabývat reakcí publika na kritické podněty, respektive, jak by měla vypadat správná kritika a jestli je vůbec kritika řešením a nezpůsobí ve výsledku opačný efekt.

3.1 Psychologie společnosti

Jaký vliv vlastně umělecké projevy na společnost mají? Můžou něco změnit? Tyto otázky jsem uváděla v úvodu a teď se na ně pokusím odpovědět. Důležité a zajímavé informace se dozvíme už jen zhlédnutím dokumentárního seriálu Síla umění od BBC. Jak rozumíme už z názvu, dokument se nás snaží přesvědčit, že síla umění by neměla být podceňována. Burton a Jiráček zase uvádějí, jakou moc mají média:

„Panuje dosti rozšířená víra v to, že média mají moc, a přitom existuje jen velmi malá shoda v tom, jaké povahy tato moc vlastně je. Podstatná moc médií spočívá v tom, že se podílejí na socializaci jednotlivce, na jeho včlenění do společnosti, a tím jak na formování jedince, tak na utváření podoby společnosti a vztahů, které v ní panují.“ (Burton - Jiráček, (2001 :15)

Podobnou teorii lze uplatnit i na umění obecně. Umění může být zdrojem názorů a myšlenek a může ovlivnit mentalitu lidí. Opět záleží, o jakém druhu umění hovoříme. Jestliže jde o plakát propagující veřejnou sbírku pro oběti tsunami, není o důležitosti pochyb. Jestliže mluvíme o Čapkových Diktátorských botách kritizujících fašismus, chápeme, že jeho moc něco ovlivnit byla pramalá.

Když se budeme zabývat metodologií, uvědomme si, že člověk ze svých smyslů nejvíce používá zrak. Chceme-li tedy lidem poskytnout informaci, zvolíme buď textovou, nebo obrazovou formu sdělení. Člověk špatně reaguje na spoustu textu, neboť se mu nechce číst, proto je nejideálnější spojení obrazu s malým množstvím textu, nebo obrazu doprovázeného mluveným slovem. Z tohoto faktu vyplývá, že veškeré umění využívající vizuální prostředky, dokáže velkou měrou ovlivnit diváka. Musíme si však dávat pozor na takzvané „násilné“ podávání informací. Představme si například, jak nás irituje pokaždé, když se na televizi objeví reklama nebo když nás na ulici zastavuje denně člen Greenpeace. Tento způsob vystihuje úsloví: Všeho moc škodí!

Důležité je také znát cílovou skupinu, na kterou je poselství jednotlivého umělce zaměřeno a umění i distribuci této skupině přizpůsobit. Existuje spousta metod, kterými se zabývá marketing. Naopak o tom, že umění dokáže stát pevně na svých nohou bez jakékoliv marketingové opory, svědčí umělec Banksy. O tom, jak je to možné a jak tedy vypadá ideální kampaň, budu mluvit v následující podkapitole.

3.2 Veřejný průzkum

Oslovila jsem pedagogy a studenty Univerzity Tomáše Bati s výtvarným nebo marketingovým zaměřením s cílem zjistit, jaké kampaně a projekty jsou nejefektivnější a proč tomu tak je, respektive, jaký charakter by měla mít dokonalá umělecká kampaň/dílo, aby ovlivnilo co nejširší veřejnost. (Pominu-li distribuci, o které jsem hovořila v předchozích kapitolách). Průzkumu se zúčastnilo 30 respondentů a celkem jsem získala 60 jmen umělců, skupin, organizací a projektů. Jednotlivě jsem je prostudovala a na základě dostupných informací a svého názoru jsem ke každému uvedla důvod, proč si myslím, že je umělec/dílo/projekt/skupina známa a jakým způsobem oslovila veřejnost. K dílům, která nepovažuji za umělcův boj splňující alespoň část kritérií, které jsem uvedla v úvodu, nebo v podkapitole Psychologie umělce, jsem se nevyjádřila. Jména, která se objevila více než jednou, byla (řazeno od nejčastěji zmiňovaných) Oliviero Toscani, především ve spojení s United Colors of Benetton, dále pak Banksy, Ztohoven, Roman Týc, často uveden ve spojitosti se Ztohoven, Pode Bal, David Černý a Roman Smetana.

Jestliže porovnáme charaktery jednotlivých děl, zjistíme, že je spojuje šok, kterým na sebe poutají pozornost. Každý umělec se na své dílo snaží upozornit a nejlépe se tak učiní právě šokem či překvapením, zkrátka něčím, co tady ještě nebylo, co si dosud nikdo nedovolil zobrazit či vytvořit. Nejčastěji se tak porušují společenská pravidla, někdy dokonce i zákon. Dalším důležitým rysem je humor, satira a důvtip. Lidé obecně mají rádi intelektuální díla, vtip a ironii. V neposlední řadě je zapotřebí sympatie veřejnosti. Nemusí to být sympatie s dílem, ale třeba s osobou umělce a jeho charakterem. Často lze spojit sympatie občanstva s anonymitou. Člověk chápe anonymního umělce jako skromného a netoužícího po slávě, proto vzbuzuje sympatie. Kromě jmenovaných důležitých vlastností úspěšné kampaně existují i další vlastnosti, které charakterizují díla vzešlá z průzkumu veřejnosti.

Seznam děl i s komentářem, co je dle mého názoru činí v očích veřejnosti známými a důležitými, naleznete v příloze.

3.3 Závěr v otázce jakým způsobem a jestli vůbec lze uměním ovlivnit veřejnost.

Jak potvrzuje Burton (2001) nebo McQuail (2002), člověk je velkou měrou ovlivněn médiem, které z velké části využívají dnešní umělci. Toto ovlivňování probíhá celý lidský život, ale největší dopad má v dětství a dospívání, kdy se okolní vlivy výrazně podílí na tvarování jeho charakteru, ovlivňují jeho názory i sociální a morální stanovisko. Umění tedy zcela jistě může formovat lidskou povahu, ovlivňovat názory a vytvářet morální zásady. Z historie také víme, že má obrovskou zásluhu na vývoj lidstva (stejně tak jako literatura, filozofie, sociologie a pod.), a že nám úspěšně připomíná naše chyby a varuje nás tak, abychom se z nich poučili.

Mou nejideálnější kampaň a způsob, jak ovlivnit velkou masu lidí ve výsledku analýzy veřejného průzkumu a rozboru v podkapitole Rozdělení uměleckých bojů dle použitých vizuálních prostředků, si představíme na imaginární kampani, která kritizuje rasismus. Kampaň by trvala několik let. Vytvořil by ji umělec, anebo umělecká skupina, která by působila v anonymitě. Během těchto let, by se objevovaly ve specifické oblasti, na kterou je kampaň zaměřena, čas od času nějaká umělecká díla kritizující právě rasismus. Byla by to díla velmi promyšlená, satirická a důvtipná. Vyvolala by v divákovi nejen souhlas a obdiv, ale i pocit nadšení a nedočkavosti vidět dílo další. Cílovou skupinou by byli mladí lidé. Skupina by se pomalu proslavovala. Podepisovala by se jedním znakem, logem, které by se během let dostalo do všeobecného povědomí veřejnosti. Tato regionální oblast by se touto skupinou proslavila a získala by pozornost ostatních měst a třeba i států, tudíž by občané této oblasti byli na skupinu i na sebe hrdí. Vznikaly by napodobující skupiny, které by se také tomuto problému věnovaly. Skupina má velký zájem médií a mluví se o ní v televizi, v novinách či rádiích. Mají také své webové stránky a není téměř nikdo, kdo by je neznal. Skupina se svou tvorbou zaměřuje na další cílové skupiny - děti, lidé zralého věku. Na veškeré negativní reakce médií skupina okamžitě odpovídá satirickým uměleckým projevem, popřípadě prohlášením na svých webových stránkách. Za všeobecné podpory veřejnosti a z iniciativy obdivovatelů a protirasistických organizací by pod jménem skupiny vznikaly projekty ve školách a happeningy na ulicích, kde by se všechny rasy seznamovaly a sbližovaly. Skupina cestuje po světě a tvoří na zakázaných místech nebo zakázaným způsobem. Vznikají televizní pořady a filmy, zpívají se písničky, píšou knihy

a kreslí se komiksy a pohádky, kde jako hlavní hrdina vystupuje skupina. Ta společně s popularitou získává i obrovský vliv.

Nakolik se jedná o utopii a nakolik o reálnou možnost uměleckého boje nechám na zvážení a fantazii každého čtenáře. Musím však podotknout, že na podobném principu vznikla ta nejdéle trvající a nejvlivnější propaganda v historii - náboženství. Ačkoliv světu činnost aktivistů zcela jistě pomáhá, můžeme se jen dohadovat, kam až sahá jejich moc. Nakonec zůstává pravdou, že všichni musíme nejdříve začít u sebe!

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ČASOPIS INDEED

Jako praktickou část své bakalářské práce jsem se rozhodla vytvořit časopis Indeed. Cesta k finální myšlence byla dlouhá. Musela jsem si neustále připomínat svůj cíl a dodržovat přímou linii, která mě k němu dovedla.

4.1 Vývoj myšlenek

Časopis obecně mě lákal již od dětství. Vytvořila jsem školní časopis na základní škole, pokračovala na střední i ve svém volném času. Stejně tak mi bylo vždy blízké téma boje, vzdoru a důležitou součástí mé povahy je i sociálně-environmentální citění. Když jsem na střední škole při tvorbě maturitní práce dostala poprvé příležitost výběru projektu, vytvořila jsem kampaň proti týrání zvířat. Byly to čtyři plakáty a brožura doplněná básněmi. Při zpracování tohoto úkolu, jsem přemýšlela nad nejlepším charakterem kampaně. V závěru jsem se rozhodla šokovat a vyměnila jsem lidem a zvířatům role. Zvířata ovládala svět a byla na vrcholu potravinového řetězce. Plakáty tedy zobrazovaly lidskou kůži na věšáku, lidský prst místo párku v rohlíku, králíka s červenými rty a rtěnkou, na které stojí, že byla testována na lidech a dívku, která má řetěz kolem krku a je zavřená za sklem s cedulí, na které stojí, že byla narozena v zajetí. Básně zněly:

JÍDLO BEZ LÍTOSTI (ob raz prasete)

Já nespáchal násilné činy,
tak proč mám kudlu v pupíku?
Lid si na mne nárok činí,
tak jsem párek v rohlíku.

KRÁSA BEZ SOUDNOSTI

Dnes ohromeni její krásou,
rty rudé jak paprika,
a včera zase ohromil,
lesk skalpelu králíka.

ŽIVOT BEZ VOLNOSTI

Lidé jak na nemocného,
na mě přes sklo zírají,
sloužím jim jen k pobavení,
žádných zábran nemají.

MÓDA BEZ LIDSKOSTI

Už nám šijou kabátek,
loňský nosit nechceme,
bude z tuleních mlád'átek,
tak je z kůže stáhneme.

Tuto kritickou, šokující formu jsem před třemi lety považovala za nejefektivnější. Od té doby se můj názor v jistém ohledu změnila, k čemuž se dostanu dále v textu. Na podzim roku

2011 jsem odjela na půlroční studijní pobyt do Francie a tam se mi naskytla druhá možnost vytvořit vlastní projekt. Okamžitě jsem se rozhodla pro kampaň a snažila se vymyslet, jakým politickým, sociálním, ekologickým či kulturním problémem bych se měla zabývat. Vypsala jsem si jich spousty, ale jelikož mi situace umožňovala jednat a kooperovat se spoustou ras, v závěru jsem si zvolila problém rasismu a okrajově, v rámci jednoho předmětu, jsem se zabývala dnešním problémem ideální krásy. Vybrala jsem si předměty, ve kterých jsem mohla tento rasový problém řešit. Zkoušela jsem různé přístupy a formy. Pro předmět Radio Radio jsem vytvořila rozhovor o vánocích a místních zvycích se zástupci několika zemí. Ve Workshopu Erika Bullota jsem s dalšími čtyřmi studenty různých národností vytvořila krátký film. Vznikly také plakáty a logo: We are all equal. Se svými kolegy z programu Erasmus jsem vytvořila projekt pro tzv. mezinárodní den, kde se prezentovaly jednotlivé země. Pro tento projekt jsem také vytvořila vizuální identitu. Ve workshopu Sound, studenti, včetně mě, vymýšleli příběhy na zadaná osobní témata a následně je nahráli ve svých vlastních jazycích. Nakonec se tyto jednotlivé příběhy pouštěly v koláži s ostatními zvuky nahlas, ve večerních hodinách v prostorách školy, při příležitosti exhibice. Jazykem jsem se také zabývala v projektu, který jsem nazvala „Pancake“. Řekla jsem skupině spolužáků, ať si nachystá popis svého souseda (jak jsme seděli kolem stolu) ve svém jazyce na melodii, kterou jsem nahrála a jednotlivým účastníkům rozeslala. Nakonec vznikl jakýsi „kánon jazyků“. Na celou tematiku jsem se snažila nahlédnout z různých stran. Zjistit, jak s problémem bojovat nejefektivněji, vyzkoušet různé přístupy. Proč tady tuto historii projektů uvádím? Neboť jsem původně zamýšlela, že to bude má bakalářská práce. Později, po konzultaci s Nealem Beggsem, který se mě zeptal co je mým cílem, jsem musela svou tvorbu přehodnotit. Odpověděla jsem totiž, že bych chtěla v budoucnu vydávat časopis o aktuálních problémech a kultuře. On mi navrhl, že bych tento časopis mohla vytvořit už teď, a to ve formě online. Když jsem začala sbírat jména umělců a viděla různé formy, taktiky a přístupy k boji, jsem došla k závěru, že není třeba vymýšlet nové kampaně. Podle Chrise Jordana existuje na dva miliony organizací a umělců, kteří se snaží problémy řešit, veřejnosti jsou však málo známí. Proto jsem se rozhodla k jednotlivým problémům vybrat ty nejlepší umělce nebo díla a jednoduše propagovat jejich práci.

4.2 Popis časopisu Indeed

Časopis jsem nazvala Indeed [indíd]. Nejenom proto, že toto slovo dobře zní a dobře se vyslovuje, ale taky proto, že je velmi zajímavé a lze se používat ve více situacích. Znamená v překladu: opravdu, vskutku, vlastně, ovšem. Samozřejmě naznačuji to, že se jedná o časopis, kterému se dá důvěřovat a který se zabývá pravdou. Slogan zní: The only thing you need is to learn how to read, Indeed... Přeložím tuto větu takto: Jediné co potřebuješ, je naučit se číst, Indeed (Opravdu)... Celý časopis je v anglickém jazyce a to z toho důvodu, že bych chtěla oslovit co největší počet lidí, ne se omezovat pouze na Českou republiku. Časopis je ve finálním výstupu jak tištěný, tak i „online“. Tištěná verze je v rámci ekologického šetření vytištěná na recyklovaném papíře. Samozřejmě, časopis nebudu vydávat, proto tištěná forma slouží pro doplnění, jak by asi časopis mohl vypadat, kdyby byl opravdu vydán. Online verzi veřejně publikuji - jedná se tedy o verzi praktičtější.

4.2.1 Vizuální styl

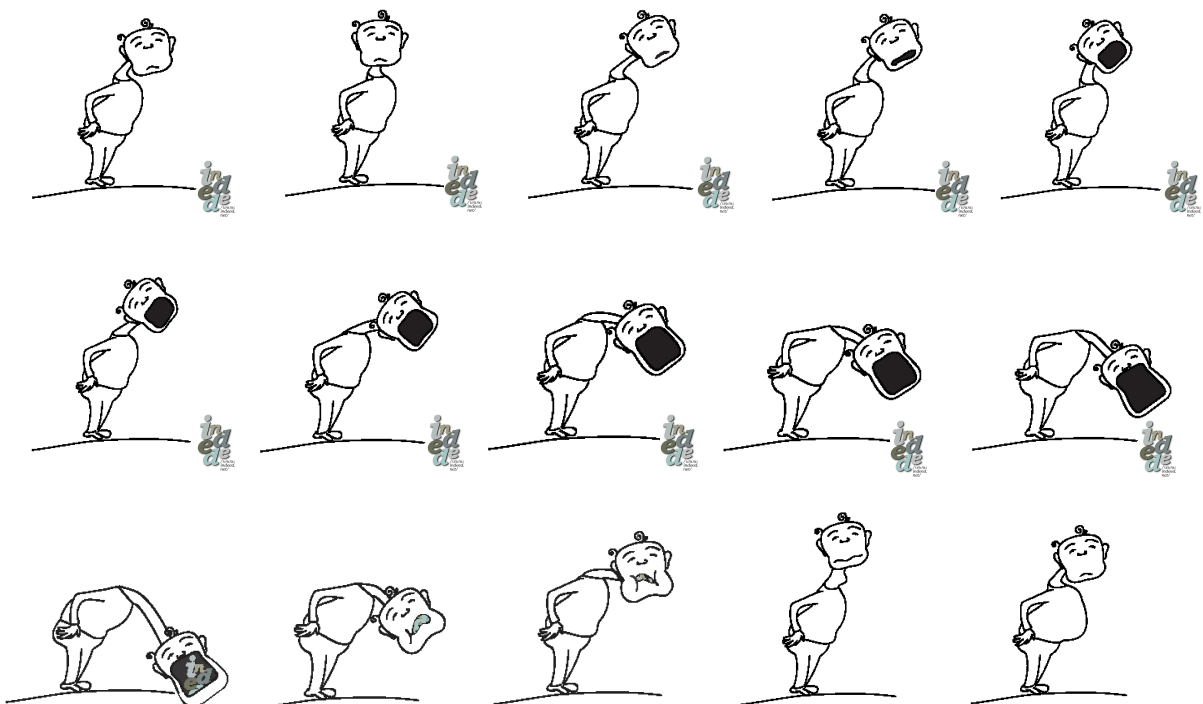
Časopis má formát A4 a je situován na šířku. Je doplněn ručními kresbami, které nazývám tzv. primitivními ilustracemi. Jelikož je obsah celého časopisu vážný, chtěla jsem jej tímto způsobem odlehčit. Ilustrace jsou velmi jednoduché, lineární, aby nekonkurovaly dílům prezentovaných umělců. Tématem prvního čísla je Mass Consumption, v překladu masová spotřeba. Pro toto téma jsem v časopise představila především jednoho umělce - Chrise Jordana, o kterém jsem se zmiňovala ve druhé kapitole této práce. Je to fotograf, který se právě tímto tématem zabývá, a to velmi kreativním a zajímavým způsobem. Celým časopisem nás provádí charakter/postavička, kterého jsem nazvala v překladu „Blbeček“. Je to zobrazení typického ignorantního člověka v dnešní konzumní společnosti a dá se říct, že prezentuje všechny její možné negativní vlastnosti a zvyky. Celá postava má sloužit opět k nadlehčení tématu i k pobavení. Jak sám Jordan říká, nechce svou prací ukazovat na někoho prstem a kritizovat. Snaží se jen poukázat na to, že jako kolektivní společnost tady máme problémy a klade otázku, co s nimi budeme dělat. Já jsem pro svůj časopis tuto filozofii převzala a k jeho fotografickým kolážím, reagující na fakta, jsem přidala informace další. Každou problematiku, kterou se Jordan zabývá (plast, papír, nafta, elektřina...), jsem prostudovala. Následně jsem vybrala, dle mého názoru, spolehlivé zdroje a uvedla to nejdůležitější. Zabývala jsem se také řešením některých problémů, které jsem následně v časopise uvedla. Důležité jsou také zdroje, aby si čtenáři mohli informace ověřit, nebo se jimi

blíže zabývat. Časopis je také FlipBook. Na každé straně je kresba Blbečka a rychlým prolisováním vytváří kresby animovaný pohyb.

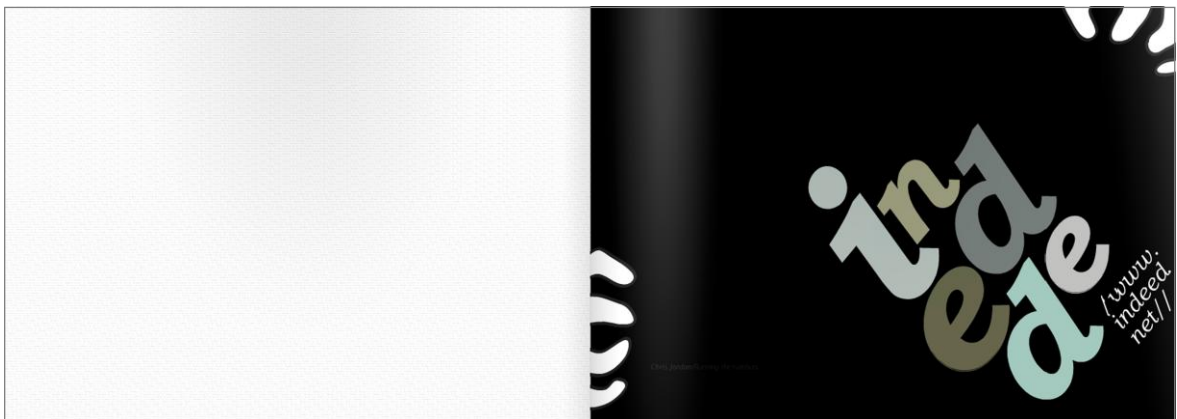
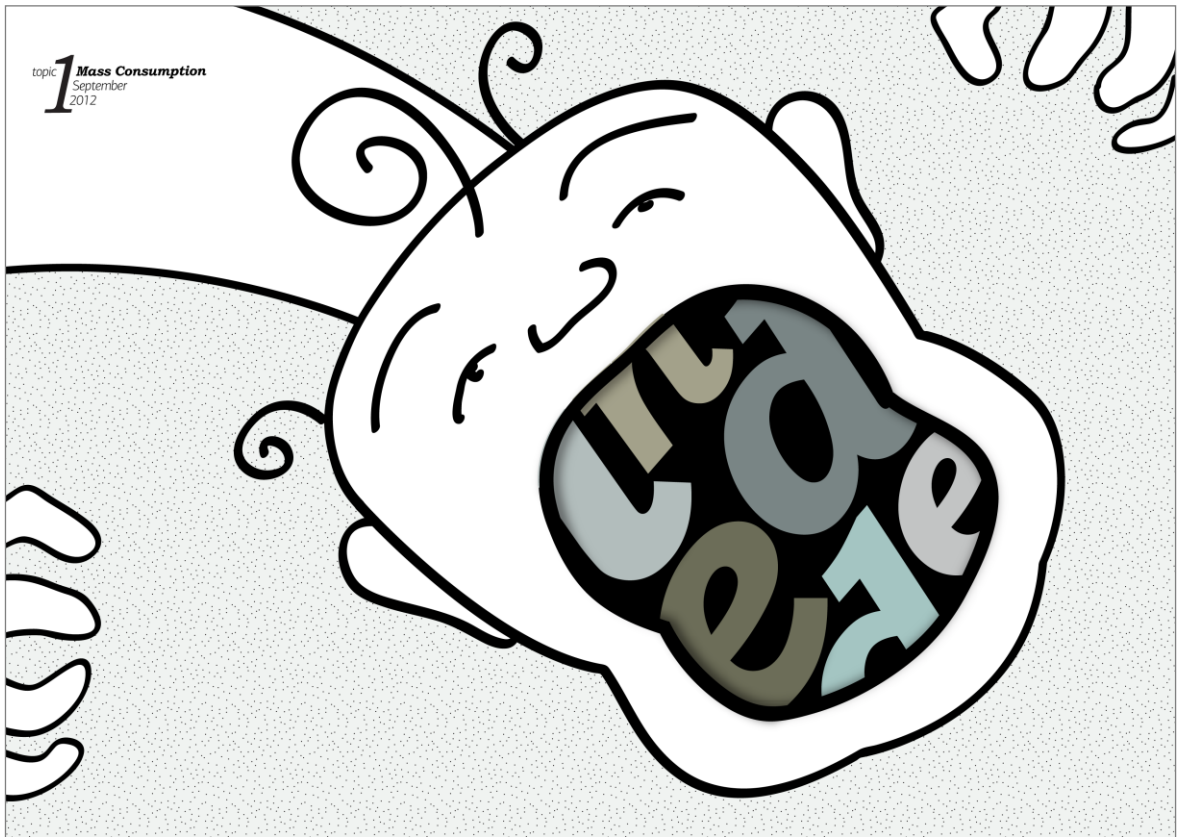
Logo časopisu Indeed v barevné a černobílé verzi:

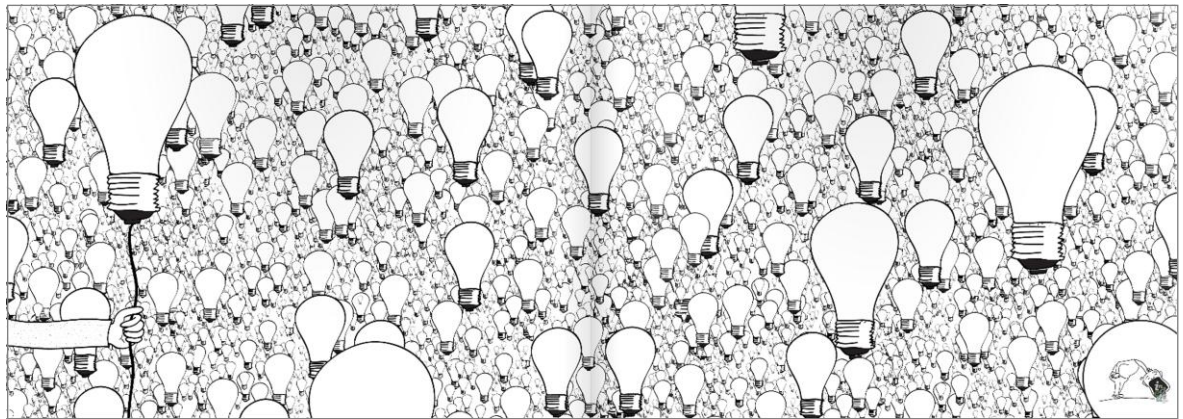
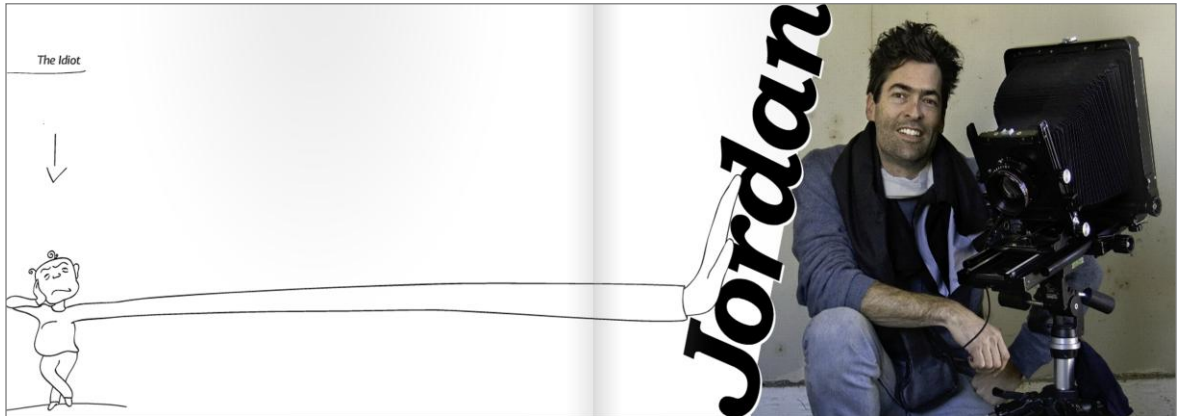
Animace „Blbečka“ (FlipBook):

Ukázky z časopisu: obálka (vyřezaná ústa, průhled na logo)

plastics / RUNNING THE NUMBERS

Running the Numbers: An American Self-Portrait

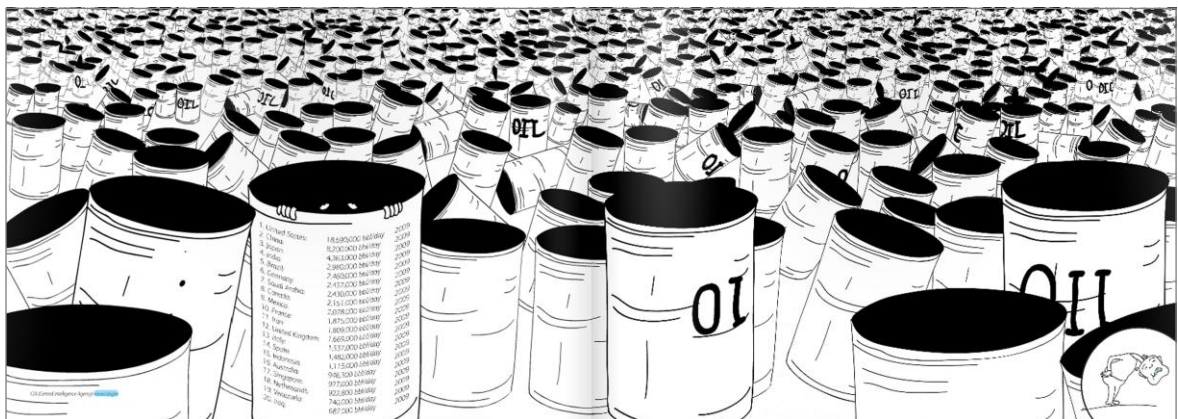
Using the Nielsen 2009 as inspiration, America takes through the nation's bins of plastics. Each major category of plastic is represented by a different color and shape. The resulting image is a portrait of the nation's plastic consumption habits. Each major category is represented by a different color and shape. The resulting image is a portrait of the nation's plastic consumption habits.

The facts

- Of the 80 billion bottles of water being bought each year, 80% end up in a landfill, even though recycling programs exist.
- 17 million barrels of oil are used in producing bottled water each year.
- Bottled water costs 1,000 times more than tap water. Drinking 2 Liters of tap water a day only costs 50 cents per year.
- Plastic leaches toxins into the water, which have been linked to health problems such as reproductive issues and cancer.
- New York City tap water surpasses all federal and state health standards.
- Even in its smallest form, plastic will never biodegrade.

Sources/bibliography

- National Association for PET Container Resources
- "Plastic Facts & Statistics." Post-Consumer Plastic Bottle Recycling Report.
- "Recycling 101." National Resources Defense Council.
- "Plastic Recycling Facts." American Chemistry Council.
- "Plastics: The Facts About Production, Use, and Disposal From EPA's Report to Congress on Methods to Manage and Control Plastic Waste." Plastics News.

4.3 Propagační kampaň

Celou značku Indeed i samotný časopis dále propaguji. Jedná se o základní potisky, jako například trička, nálepky, razítka nebo vizitky. Vždy se snažím dodržet jednotný vizuál a environmentální charakter. Vizitky například vytvářím tak, že sbírám kartónové krabice (například od mléka, sýru, cereálii,...), které následně nařežu do správného formátu a natisknu na ně razítka s logem. Proto jsem celý tento způsob nazvala „Eco friendly“². Celý je totiž výhodný dvojnásobně - jak ekologicky, tak i ekonomicky.

4.4 Shrnutí

Cílem časopisu bylo pobavit a informovat. Vytvořila jsem časopis reagující na aktuální problém a vybrala jsem zajímavé umělce, kteří tento problém ventilují, doplnila jsem ho o tzv. „primitivními ilustracemi“ a celým časopisem čtenáře provádí „Blbeček“. Doufám, že se z celého projektu nestane jen „školní práce“, a že se celý online časopis získá na internetu své příznivce. Chtěla bych se pokusit o co možná nejrozsáhlejší propagaci a pokračovat ve tvorbě dalších čísel. Kam mě celý tento projekt v budoucnu zavede a nakolik úspěšný bude, se nechám překvapit.

ZÁVĚR

Závěrem se pokusím zhodnotit, zdali se mi podařilo upřesnit a rozebrat všechny zmiňované body a témata a zda jsem dosáhla svého cíle.

V teoretické části jsem se držela vlastních kritérií a vybrala umělce podle svého nejlepšího úsudku. Zcela jistě jsem nerozebrala daná témata do detailů, a je velké množství umělců, kteří by si zde zasloužili být jmenovaní, avšak, jak jsem se v úvodu obávala, rozsah práce mi to neumožňuje. Přesto si dovolím tvrdit, že jsem uvedla nejstěžejnější tvůrce a někdy i něco navíc. Nejvíce obsahových mezer mé práce však zůstává v umění současnosti, kdy je uměleckých děl, kampaní nebo organizací opravdu nespočetně mnoho. Při studiu situace v historii jsem naopak zjistila, že takových umělců, kteří by splňovali má kritéria do absolutních detailů, bylo velmi málo.

Celou práci jsem rozdělila podle uvedených kategorií a myslím, že jsem je rozebrala v rámci možností dostatečně. Objasnila jsem také odborné dělení problémů i další k tématu relevantní terminologii. Zčásti jsem se zbývala také psychologií, a to jak publika, tak autorů. Tomuto tématu bych však v jiných rozsahových podmínkách práce chtěla věnovat více pozornosti. Odpověděla jsem, ať už přímo, nebo mezi řádky, na v uvedené otázky. Pro odbornou stránku práce jsem nastudovala několik knih a získala značné množství informací i na internetu. V závěru jsem se svým seznamem a výčtem uměleckých bojovníků poměrně spokojená. Jak jsem však zmiňovala, ráda bych se více věnovala kapitolám zabývajících se psychologií a také dnešním umělcům.

Díky veřejnému průzkumu jsem mohla analyzovat důvody a podmínky pro dobrou kampaň a tyto znalosti mi také pomohly s praktickou částí mé práce. Nejlepšími, respektive nejznámějšími, umělci se ve výsledku průzkumu stali Oliviero Toscani a Banksy spolu s uměleckou skupinou Ztohoven.

Podařilo se mi ovlivnit svým časopisem názor některých lidí? Informovat a zalarmovat? Rozšířit čtenářům obzory a přinutit je cítit se v této otázce zodpovědnými a důležitými? Mají po přečtení časopisu pocit, že můžou situaci pomoci? Na hodnocení je příliš brzy, neboť úspěch mé praktické části přinese až čas.

V závěru uvedu několik morálních a filozofických podnětů a připomínek. Každý člověk je jiný. Všichni máme svůj vlastní, jedinečný charakter a díky tomu se lišíme od ostatních. Tvoříme mnohobarevné spektrum. Dlouho jsem věřila, že svět je černobílý. Nejspíš jsme

takto všichni již v dětství ovlivněni pohádkami, kde mají místo pouze dva světy: dobro a zlo. Postupem času si však někteří uvědomí, že se dívají na svět se zavřenýma očima. Začnou chápat, že když se dvě strany hádají, nemusí to znamenat, že pouze jedna má pravdu a druhá automaticky ne. Tito lidé se na televizní noviny a na názory druhých dívají s nadhledem a odstupem. Někteří však bohužel nikdy neprohlédnou onen černobílý svět.

Práci zakončím moudrými slovy našeho bývalého prezidenta Václava Havla:

„Ať se zamýšlím nad kterýmkoli problémem dnešní civilizace, vždycky nakonec narazím na téma lidské odpovědnosti, která není schopna držet krok s civilizačním vývojem a zabránit mu, aby se neobrátil proti lidskému rodu.“

(Z projevu při převzetí čestného doktorátu Harvardské univerzity Cambridge, Massachusetts, USA, 8. června 1995.) (Srdce, 2012)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

“*Alive*” *Exhibition in Prague*. 2012, [online]. [cit. 2012-08-23]. Prague spot. Dostupný z WWW: <<http://www.prague-spot.com/blog/article/419/alive-exhibition-in-prague>>

BERGER, Maurice. 2012, Photography changes the struggle for racial justice. [online]. [cit. 2012-08-27]. Click! Photography changes everything. Dostupný z WWW: <<http://click.si.edu/Story.aspx?story=29>>

BURTON, Graeme. Přeložil JIRÁK, Jan. Úvod do studia médií. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2001, 391 s. ISBN 80-8594-767-6

Cette campagne anti-tabac fait scandale, 2012, [online]. [cit. 2012-09-09]. Le Parisien. Dostupný z WWW: <<http://www.leparisien.fr/societe/video-cette-campagne-anti-tabac-fait-scandale-23-02-2010-825638.php>>

CRAEMER, Anna. 2012, [online]. [cit. 2012-09-09]. Critical Graphic Design, Dostupný z WWW: <<http://www.criticalgraphicdesign.com/>>

ČSFD - Česko-Slovenská filmová databáze. 2012, [online]. [cit. 2012-09-4]. Dostupný z WWW: <<http://www.csfd.cz/>>

Dictionary, 2012, [online]. [cit. 2012-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://dictionary.reference.com/browse/fight?s=t>>

HAŠKOVEC, Vít a Ondřej MÜLLER. Galerie géníů aneb kdo byl kdo: věda, filozofie, umění. 1. vyd. Praha: Albatros, 2000, 204 l. ISBN 80-00-00899-8.

HLAVÁČEK, Luboš. Pablo Picasso. Vyd. 1. Praha: Horizont, 1981, 144 s.
Characters Unite. 2012, [online]. [cit. 2012-09-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.charactersunite.com/about/overview>>

IMDb, 2012, [online]. [cit. 2012-09-4]. Dostupný z WWW: <<http://www.imdb.com/>>

JENÍČEK, Vladimír a Jaroslav FOLTÝN. Globální problémy a světová ekonomika. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2003, xvii, 269 s. ISBN 80-7179-795-2.

JORDAN, Chris. 2012, [online]. [cit. 2012-08-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.chrisjordan.com/gallery/midway/#CF000313%2018x24>>

KLIMEŠ, Lumír. Slovník cizích slov. Vyd. 7., upr. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 2005, 864 s., ISBN 80-7235-272-5

MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Vyd. 2. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-7178-714-0.

MRÁZ, Bohumír. Dějiny výtvarné kultury. 1. vyd. Praha: Idea Servis, 2002B, 197 s. ISBN 80-85970-32-5.

MRÁZ, Bohumír. Dějiny výtvarné kultury. 2. vyd. Praha: Idea servis, 2001, 209 s. ISBN 80-85970-37-6

MRÁZ, Bohumír. Dějiny výtvarné kultury. 2. vyd. Praha: Idea Servis, 2003, 220 s. ISBN 80-85970-47-3.

MRÁZ, Bohumír. Dějiny výtvarné kultury. 4. vyd.. Praha: Idea servis, 2002A, 183 s. ISBN 80-85970-39-2.

PAVEL, Jakub. Dějiny umění v Československu: stavitelství, sochařství, malířství. 2. vyd. Praha: Práce, 1978, 272 s.

ROBINSON, Cynthia. 2012, *What is EcoArt?* [online]. [cit. 2012-08-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.cynthiarobinson.net/ecoart.html>>

Slovník světového malířství. Vyd. 1. Praha: Odeon, 1991, 798 s. ISBN 80-207-0023-4

Srdce České demokracie se zastavilo -Václav Havel zemřel. Kulturní servis plus. 2012, [online]. [cit. 2012-09-4]. Dostupný z WWW: <<http://kulturniservisplus.cz/special/976-srdce-ceske-demokracie-se-zastavilo-vaclav-havel-zemrel>>

Svět českého grafického designu, 2012. [online]. [cit. 2012-07-30]. Muzeum umění a designu Benešov. Dostupný z WWW: <<http://www.muzeum-umeni-benesov.cz/cesky-graficky-design/default.htm>>

ŠEVELOVÁ, Irena. 2007, *Historie fotoaparátů*. [online]. [cit. 2012-08-16]. Digimanie, Dostupný z WWW: <http://www.digimanie.cz/art_doc9E1D0C7F56FF004FC12572690039A9F6.html>

ŠPINAR, Zdeněk Vlastimil. *Kniha o pravěku*. 2. přeprac. vyd. Praha: Albatros, 1988, 252 s.

UNIE VYDAVATELŮ, 2008. *Odhad čtenosti tisku - Media projekt*. [online]. [cit. 2012-08-23]. Unie vydavatelů. Dostupný z WWW: <<http://www.unievychdavatelu.cz/Default.aspx?section=30&server=1&article=103>>

VII, 2012, [online]. [cit. 2012-09-2]. Dostupný z WWW: <<http://www.viiphoto.com/>>

Výběr karikatur Otakara Štembery. Jindřich Bešta, 1. vyd. Praha: ROH, 1980, 192 s.

WAN-IFRA - World Association of Newspapers and News Publishers. [online]. [cit. 2012-08-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.wan-ifra.org/microsites/newspaper-production>>

WARD, Mark. 2006, *How the web went world wide*. [online]. [cit. 2012-07-30]. BBC News website. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/5242252.stm>>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Veřejný průzkum

Příloha P II: Obrazová dokumentace

PŘÍLOHA P I: VEŘEJNÝ PRŮZKUM

Otázka zněla:

Jmenujte alespoň 3 umělce, umělecké skupiny nebo organizace, které svým uměleckým dílem kritizovali/upozorňovali nebo pomáhali řešit některý z problémů své doby. Uveďte důvod, proč Vás tato skupina zaujala, co dělá apod. (Mám na mysli osoby využívající vizuální prostředky. Např: grafický design, prostorový design, oděvní design, happeningy, média, instalace, ilustrace, animace, videa apod.)

Ukázka:

1. Design Against Fur (Organizace, která mimo jiné vytváří každoročně plakátovou soutěž, která má zastavit zbytečné zabíjení zvířat pro kožešinu.)
2. Chris Jordan (Fotograf, který reaguje na aktuální problémy USA, a to především její masovou spotřebu plastů apod.)
3. RRTV - kampaň Vaše dítě, vaše televize, vaše zodpovědnost (Kampaň s cílem upozornit rodiče na nadměrné a nevhodné sledování televize dětmi.)
4. Cyklus karikatur Diktátorské boty, Josef Čapek (Kritika fašismu.)

Mým cílem je zjistit povědomí veřejnosti v oblasti uměleckých kampaní. Spoustou z nich jsme obklopeni dnes a denně, například plakát v tramvaji cestou do školy nebo ilustrace v novinách, reklama v televizi či obraz v galerii. Mým cílem je zjistit, nakolik si těchto kampaní všímáme a také vytvořit seznam těch „nejznámějších“.

Seznam odpovědí respondentů s komentářem.

5 x United Colors of Benetton - Oliviero Toscani, - šok, realita

4 x Banksy - tajemství, satira, šok, (pojem)

3 x Ztohoven - tajemství, šok, důvtip, provokace

3 x Roman Týc - šok, provokace

2 x Pode Bal - Malík Urvi - šok, sympatie protikomunistické části veřejnosti

2 x David Černý - šok, kontroverze, provokace

2 x Roman Smetana - satira, troufalost, provokace

Skupina 42 - skutečnost

Nick Ut - realita, šok, odvaha

Frank Capa - realita, šok, odvaha

FourFiveX, - x

O Fluxo, - modernost (pouze malá skupina lidí)

Fluxus - experiment

Hawlin - šok, umění (pouze malá skupina lidí)

Lasica - humor

Satinský - humor

Dekomunizace.cz - informativnost, sympatie protikomunistické části veřejnosti

Aj Wej-wej - občanská aktivita (Čína)

Pussy Riot - provokace, šok

umělci Pop artu - banalita, nesmyslnost

Jeff Kunst - šok, provokace, kýč

skupina Dada - nesmyslnost, satira

John Heartfield - šok, satira

Marína Abramovič - šok, provokace, pobuřování

Hussein Chalayan - extravagance

UNICEF - soucit, pomoc (pojem)

Design Against Fur - praktičnost, aktivita

Chris Jordan - nápaditost, fakta, šok

Gorila - MIROIR NOIR (Miloša Koptáka) - kritika korupce v politice

Josef Beuys - provokace

Jonathan Barnbrook - pravda

Victor Papanek - humánnost, pomoc

Martin Šútovec (Shooty) - politická satira

Dan Vizár - politická satira

Vladimír Jiránek - satira

Pritt Parn - animace, vtip

Hnutí tzv. antikomerčního aktivismu - aktuálnost

Joska Skalník - vzdor

Miroslav Sonny Halas - mystifikace, smysl pro humor

Zelený Raoul - politická satira

Stuckismus - x

Hnutí moderního realismu - x

Svoboda zvířat - pomoc, soucit

Amnesty International - pomoc, spravedlnost

OECD - pomoc

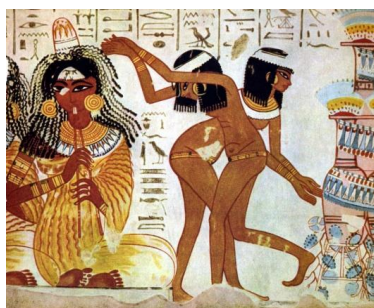
IQ Roma - pomoc

PŘÍLOHA P II: OBRAZOVÁ DOKUMENTACE

Altamira, Bison.

Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Altamira,_bison.jpg

Tanečnice na fresce ze 14. století př. n.l. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:%C3%84gyptischer_Maler_um_1400_v._Chr._001.jpg

Freska z židovské synagogy ve městě Dúra Európos. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Dura_Europos_fresco_Moses_from_river.jpg

Hieronimus Bosch, Loď bláznů, olej na dřevěné desce, Louvre, Paříž. Dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jheronimus_Bosch_011.jpg

Pieter Bruegel, V zemi peciválů. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Pieter_Bruegel_d._%C3%84._037.jpg

Lucas Cranach, dřevořez Antikrist. Dostupné z:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/46/Lucas_Cranach_-_Antichrist.png

William Hogarth, Exekuce pro dluhy. Dostupné z:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d8/William_Hogarth.jpg

Jacques-Louis David, Přísaha Horatiů. Dostupné z:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/bb/David-Oath_of_the_Horatii-1784.jpg

Jacques-Louis David, Zavraždění Marata. Dostupné z:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/aa/Death_of_Marat_by_David.jpg

Francisco de Goya, El goso. Dostupné z:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/be/El_coloso.jpg?uselang=es

Eugène Delacroix, Svoboda vede lid na barikády. 1830. Dostupné z:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a7/Eug%C3%A8ne_Delacroix.jpg

Honoré Daumier, Gargantua. Dostupné z:
<http://images.google.com/imgres?q=12.Honor%C3%A9+Daumier.+Gargantua.jpg>

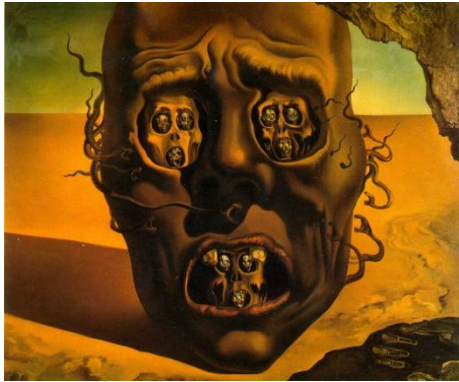
Ilja Jefimovič Repin, Burlaci na Volze. Dostupné z:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ae/Ilia_Efimovich_Repin_%281844-1930%29_-_Volga_Boatmen_%281870-1873%29.jpg

Otto Dix. Dostupné z:
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/2/2e/%27Stormtroops_Advancing_Under_Gas%27%2C_etching_and_aquatint_by_Otto_Dix%2C_1924.jpg

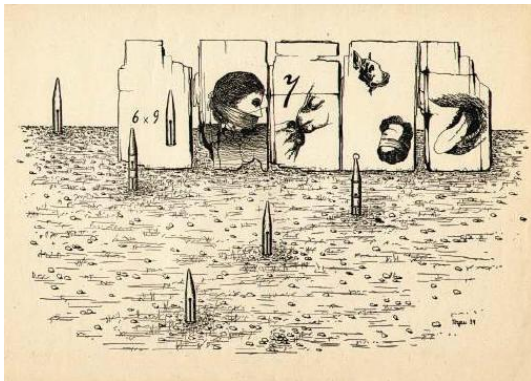

Pablo Picasso, Guernica. Dostupné z:
<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/en/7/74/PicassoGuernica.jpg>

Salvador Dalí, Podoba války. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Salvador+Dal%C3%AD&start=114&num=10&hl=en&biw=1060&bih=519&tbn=isch&tbnid=IMqpXVkm0M0BfM:&imgrefurl=http://www.huffingtonpost.com/2012/05/10/birthday-salvador.jpg>

Toyen, Střelnice. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Toyen+st%C5%99elnice&num=10&hl=en&biw=1060&bih=519&tbn=isch&tbnid=l36nB9HM3VM95M:&imgrefurl=http://www.galerieart.cz/>

David Alfaro Siqueiros, Echo of a Scream. Dostupné z:

http://images.google.com/imgres?q=David+Alfaro+Siqueiros&num=10&hl=en&biw=1060&bih=519&tbn=isch&tbnid=IkaYAxxYt6QQuM:&imgrefurl=http://www.moma.org/modernteachers/large_image.php

Jan Štursa, socha Vítěze před gymnáziem J. K. Tyla v Hradci Hrálové. Dostupné z:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Hradec_Kr%C3%A1lov%C3%A9_-_Gymn%C3%A1zium_J._K._Tyla_-_Socha_V%C3%ADt%C4%9Bze.jpg

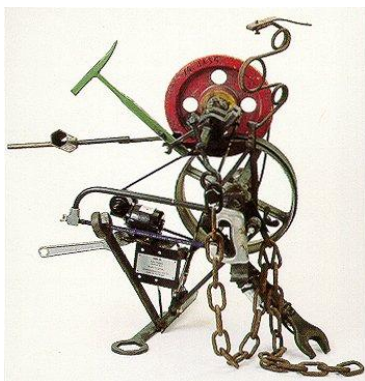

Josef Čapek, Oheň. Dostupné z:
http://images.google.com/imgres?q=josef+%C4%8Dapek&num=10&hl=en&biw=1060&bih=519&tbn=isch&tbnid=hrOYgazHVaXmUM:&imgrefurl=http://www.praha.eu/jnp/en/entertainment/museums_galleries/prague.

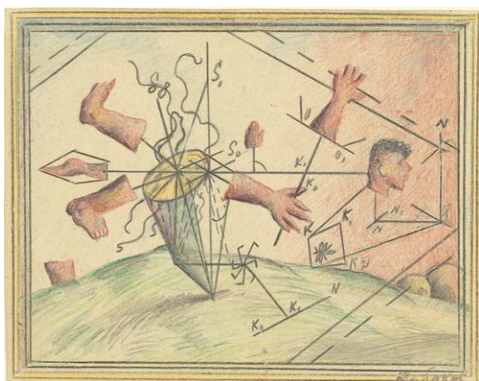
Ossip Zadkine, Památník zničení Rotterdamu. Dostupné z:
<http://images.google.com/imgres?q=Ossip+Zadkine&start=90&num=10&hl=en&biw=1160&bih=567&tbn=isch&tbnid=tneO8zf-QjFMSM:&imgrefurl.jpg>

Jean Tinguely. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Jean+Tinguely&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=CbwJs394kVjvLM:&imgrefurl.jpg>

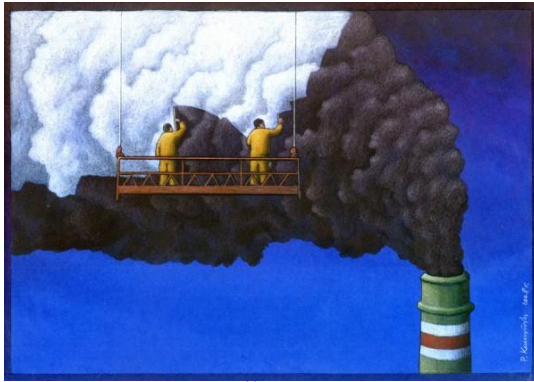
Ilja Kabakov. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Ilya+Kabakov&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=8HtgIRbuM560nM:&imgrefurl=http://www.moma.org>

Juraj Meliš, Hľadání identity. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Juraj+Meli%C5%A1&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=unfQWWPsgPGIMM:&imgrefurl=http://www.webumenia.sk>

Pawel Kuczynski, Čistič. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Pawel+Kuczynski&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=cpLoz4cu2TPFQM:&imgrefurl=http://myreport.com.ua>

Zoran Spasojević. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Zoran+Spasojevi%C4%87&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=WjfnWFaEd1OduM:&imgrefurl=http://www.aforizmi.org>

Daryl Cagle, Mexická vlajka. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Daryl+Cagle&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=ceT37INMe1OvFM:&imgrefurl=http://blogvecindad.com>

TERROR IN INDIA

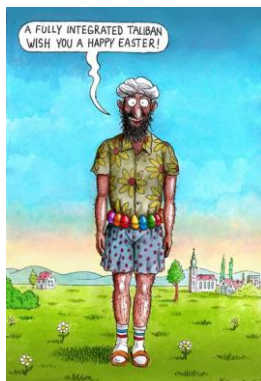
Ali Dilem. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Ali+Dilem&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=4gCI6tE8T831GM:&imgrefurl=http://www.startimes.com>

Andrzej Mleczek. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Andrzej+Mleczek&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=0uv7SttHjtN9NM:&imgrefurl=http://www.polskatimes.pl>

Marian Kamenský. Dostupné z:

http://images.google.com/imgres?q=Marian+Kamensk%C3%BD&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=afD_--v4sRnN6M:&imgrefurl=http://www.cagle.com

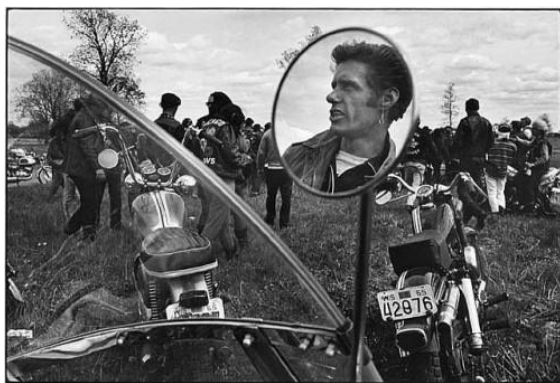
Vladimír Jiránek. Dostupné z: Knížka pro snílky, Československý spisovatel, 1989

Otakar Štembera. Dostupné z: Tak má láska odpouští mému koni, výběr karikatur, Práce 1980

Vladimír Renčín. Dostupné z: Lety a pády, Práce 1986

Danny Lyon. Dostupné z: http://boxandline.files.wordpress.com/2010/11/danny-lyon_02.jpg

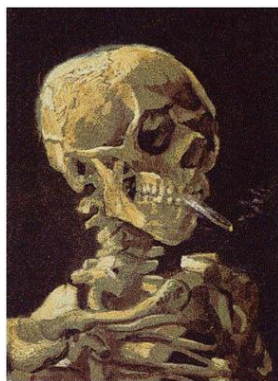
Antonín Kratochvíl. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Anton%C3%ADn+Kratochv%C3%ADl&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=n4Ewpsm1Fv1xbM:&imgrefurl=http://www.photovv.cz>

James Nachtwey. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=James+Nachtwey&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=j3Bu4IDIKNpIgm:&imgrefurl=http://lightbox.time.com>

Chris Jordan. Dostupné z:

http://images.google.com/imgres?q=Chris+Jordan&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=RvU72YdCAW_6AM:&imgrefurl=http://www.artfagcity.com

Yann Arthus-Bertrand. Dostupné z: <http://images.google.com/imgres?q=Yann+Arthus-Bertrand&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=CXXc1C9j5vcdNM:&imgrefurl=http://www.smashboxstudios.com>

Aurora Robson. Dostupné z: <http://images.google.com/imgres?q=Aurora+Robson&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=NWbxSSH9AcrIGM:&imgrefurl=http://www.electitude.com>

Robert Smithson. Dostupné z: <http://images.google.com/imgres?q=Robert+Smithson&hl=en&biw=1160&bih=567&tbm=isch&tbnid=MIRBfePLuN6r4M:&imgrefurl=http://www.starfetch.com>

Carl Andre. Dostupné z:

http://images.google.com/imgres?q=Carl+Andre&hl=en&biw=1160&bih=567&tbn=isch&tbnid=2__GuWi36WqdmM:&imgrefurl=http://ideallet.blogspot.com

Banksy. Dostupné z:

<http://images.google.com/imgres?q=Banksy&hl=en&biw=1160&bih=567&tbn=isch&tbnid=qsxzZMOEni8HAM:&imgrefurl=http://www.streetartutopia.com>